

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Visst, det gamla var good enough, men detta är så
mycket bättre!”

- en studie av hur lärare ser på och arbetar med uppdraget med skriftliga omdömen, samt hur dessa formuleras.

Maria Åkerlind

LAU390

Handledare: Monika Mondor

Examinator: Marianne Dovemark

Rapportnummer: HT10-2611-029

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: ”Visst, det gamla var good enough, men detta är så mycket bättre!” - en studie av hur lärare ser på och arbetar med uppdraget med skriftliga omdömen.

Författare: Maria Åkerlind

Termin och år: Hösttermin 2010

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Monika Mondor

Examinator: Marianne Dovermark

Rapportnummer: HT2010-2611-029

Nyckelord: Bedömning, skriftliga omdömen, kunskapsutveckling, IUP, LPP och matriser

Sammanfattning:

Syfte:

Bedömning är en stor del av läraryrket och med den nya individuella utvecklingsplan som infördes i juli 2008 som även ska innehålla skriftliga kommentarer om elevens kunskapsutveckling har detta arbete utvecklats och fått en större betydelse. Syftet med detta arbete är att undersöka hur lärare ser på begreppet bedömning och deras syn på uppdraget med skriftliga omdömen, samt synliggöra de metoder som lärare använder sig av i arbetet med att skriva omdömen.

Metod och material:

Arbetet stödjer sig på undersökning gjord på kvalitativ metod i form av intervjuer och dokumentanalys av omdömen.

Resultat:

Resultatet visade att det finns en brist hos ett antal skriftliga omdömen som inte följde Skolverkets riktlinjer. Denna brist grundade sig i okunskap om de riktlinjer som finns, inställning till arbetssättet, samt att de resurser som läggs på detta inte räcker, framförallt gäller brist på tid. Många omdömen visade sig dock följa Skolverkets riktlinjer. Detta verkade grunda sig i en mer positiv inställning till arbetssättet och kunskap om det. De metoder som visades var att arbeta med mallar av olika slag i arbetet med att skriva skriftliga omdömen.

Betydelse för läraryrket:

Uppdraget att skriva skriftliga omdömen och arbeta med IUP är obligatoriskt för läraryrket och därför högst väsentligt att undersöka. Som lärare är det viktigt att vara insatt i hur bedömning ska användas för elevens kunskapsutveckling, samt hur den individuella utvecklingsplanen med de skriftliga omdömena ska stödja detta. De didaktiska konsekvenserna av ifall bedömning används på fel sätt kan resultera i missbedömningar och kränkningar.

Förord

Känns lite konstigt att detta ”förhållande” som jag tillbringat varje dag med i tio veckor nu närmar sig sitt slut. Ett förhållande som pendlat mellan kärlek och hat. Det är inte alltid så lätt att skriva, vissa dagar infinner sig helt enkelt inte tankarna och man sitter där framför datorn och bara stirrar på skärmen. Men sen så finns det dagar när inspirationen bara flödar och det är de dagarna som gjort detta arbete möjligt.

Ett antal tack bör riktas till ett antal personer som utan deras stöd och hjälp inte hade gjort arbete möjligt att genomföra. Min kära man och mina barn som stått ut med mig, mitt humör och min sinnesfrånvaro. Nu ska ni äntligen få mig tillbaka! Alla deltagare i undersökningen jag gjort. Tack för alla era kloka tankar och råd! Och ett tack till min handledare, Monika Mondor som trots min tröga och vacklande start trott på att jag skulle klara detta.

Så nu skrivs de sista raderna på detta arbete. Hoppas att ni får lika stor glädje av att läsa det som jag har haft med att skriva det!

Göteborg december 2010

Maria

Åkerlind

Innehållsförteckning

Abstract	2
Förord	3
1. Inledning.....	7
2. Syfte	8
2.1 Frågeställningar	8
2.2 Avgränsning	8
2.3 Disposition.....	8
3. Teoretisk anknytning.....	9
3.1 Konstruktivism	9
3.2 Sociokulturellt perspektiv.....	9
3.3 Fenomenografi.....	10
3.4 Likheter och skillnader i teorierna.....	10
4. Tidigare forskning om bedömning och skriftliga omdömen	12
4.1 Formativ och summativ bedömning.....	12
4.2 Bedömnings- och betygshistoria	12
4.3 Bedömningens syfte och funktion	14
4.4 Lpo94	14
4.5 Individuell utvecklingsplan och skriftliga omdömen	15
4.6 Skolinspektionens undersökning	18
4.7 Lokal pedagogisk planering	18
4.8 Matris	18
4.9 Unikum.....	19
4.10 Yrkesspråk.....	19
5. Metod	21
5.1 Metodval.....	21
5.2 Genomförande	21
5.3 Metodkritik	22
5.4 Etik	22
5.4.1 Informationskrav	22
5.4.2 Samtyckeskrav.....	22
5.4.3 Konfidentialitetskrav	22
5.4.4 Nyttjandekrav	22

5.5 Urval.....	23
5.6 Tillförlitlighet	23
5.6.1 Reliabilitet	23
5.6.2 Validitet	24
5.6.3 Generaliserbarhet.....	24
6. Resultatredovisning.....	25
6.1 Uppdraget och dess konsekvenser.....	25
6.2 Bedömning	28
6.3 Dokumentationsunderlag för skriftliga omdömen.....	29
6.4 Syn på skriftliga omdömen.....	30
6.5 Arbete med skriftliga omdömen.....	31
6.5.1 Utformning av skriftliga omdömen med mallar.....	33
6.5.2 Individuellt utformade omdömen	35
6.5.3 Omdömen med matris	36
6.5.4 Omdömen med kompletterande kommentarer	36
6.5.5 Fullgoda omdömen.....	36
6.5.6 Bristfälliga omdömen	37
6.6 Sammanfattning av resultat.....	37
7. Diskussion	39
7.1 Metoddiskussion.....	39
7.2 Resultatdiskussion	40
7.2.1 Bedömning	40
7.2.2 Syn på skriftliga omdömen.....	40
7.2.3 Arbete med skriftliga omdömen.....	41
7.2.4 Utformning av skriftliga omdömen.....	41
7.2.5 Kollegialt samarbete.....	42
8. Egna tankar.....	43
9. Fortsatt forskning	45
Referenslista	46
Litteratur.....	46
Internet	47
Bilaga 1	48
Intervjufrågor.....	48
Bilaga 2	49
Unikum IUP	49

1. Inledning

Skolan som organisation har genomgått en rad förändringar de senaste åren, likaså lärarutbildningen. Det är ett yrkesområde som är under ständig utveckling. En av de senaste förändringarna är en ny Individuell utvecklingsplan, IUP, som ska innehålla skriftliga kommentarer om elevens kunskapsutveckling, kallat skriftliga omdömen. Detta uppdrag ålades lärarna i juli 2008 och har alltså endast funnits i två år.

Förändringen arbetades fram av den nya regering, bestående av Moderaterna, Folkpartiet, Centern och Kristdemokraterna, som tillträdde makten 2006. Björklund & Leijonborg riktade innan tillträdet kritik mot den dåvarande skolan som socialdemokraterna arbetat fram under sina år vid makten i *Skolstart – Dags för en ny skolpolitik*. Där uttryckte de en önskan om en mer ansvarsfull skola som ställer mer och högre krav på eleverna. Detta för att förbereda dem inför det liv som väntar dem efter skolan som är fyllt av krav av olika slag. De menade att risken fanns att eleverna kunde hamna i en vad de kallar ”snällfälla” som kan vara svårt att ta sig ur. Kraven gällde bl.a. närvaro, kunskap och respekt mot andra (Björklund & Leijonborg, 2002). Den reform som sedan genomfördes med ny IUP och skriftliga omdömen då alliansen trädde till makten var en del i arbetet mot en ny skola och en ny skolpolitik. Denna förändring är fortfarande under utveckling då man idag även bl.a. diskuterar ett tidigare läggande av betyg mm.

I enighet med den Individuella utvecklingsplanen ska varje elev varje termin ha ett utvecklingssamtal där lärare, elev och vårdnadshavare är närvarande. Samtalet beräknas ta cirka 30 minuter. Detta har ersatt det tidigare s.k. kvartssamtalet. Läraren visa på elevens kunskapsutveckling och elevens IUP ska upprättas/utvecklas. Skolverkets riktlinjer för hur detta arbete ska gå till är följande: en lokal pedagogisk planering ska skrivas, undervisning utifrån den ska bedrivas, uppföljning och dokumentation ska genomföras och sedan analyseras och bedömas. Utifrån detta ska matriser över elevernas utveckling inom de olika ämnena fyllas i och skriftliga omdömen formuleras, därefter ska lärare ha ett utvecklingssamtal med elev och vårdnadshavare under vilket man gör en gemensam summering av elevens kunskapsutveckling och detta ska utgöra grunden för elevens IUP som ska innehålla en framåtsyftande planering med överenskommelser mellan elev, vårdnadshavare och lärare (Skolverket, 2009a).

Detta är ett omfattande och viktigt arbete och har genererat i mycket diskussioner bland Sveriges yrkesverksamma lärare. Under min verksamhetsförlagda utbildning, VFU, har jag lyssnat och deltagit i några av dessa diskussioner och tagit del av de olika tankar som finns kring uppdraget. Jag har deltagit i studiedagar där skriftliga omdömen diskuterats och sett vidden av hur stort och viktigt detta arbete är men min insikt i hur arbetet går till var bristfällig och för min kommande yrkesroll vill jag få en bild av hur arbetet går till.

2. Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur lärare ser på begreppet bedömning, uppdraget med skriftliga omdömen och hur de arbetar med detta. Då skriftliga omdömen är ett relativt nytt arbetsmoment i skolan ansåg jag det vara intressant att undersöka detta för att se hur långt detta implementerats i skolorna. Skiljer sig lärares syn på skriftliga omdömen och går det t.ex. att urskilja några specifika metoder som lärare arbetar efter med skriftliga omdömen?

2.1 Frågeställningar

Syftet ger upphov till följande frågeställningar:

- Hur ser lärare på begreppet bedömning?
- Hur ser lärare på skriftliga omdömen?
- Hur arbetar lärare med skriftliga omdömen?
- Hur formulerar lärare skriftliga omdömen?

Dessa frågeställningar ligger till grund för den intervjuundersökning och resultatanalys som gjorts för studien.

2.2 Avgränsning

Forskningen kring bedömning är stor och allt ryms inte inom ramen för denna undersökning varför jag valt att avgränsa detta område till att främst behandla skriftliga omdömen. Undersökningens fokus är att titta på hur lärare arbetar med skriftliga omdömen och använder sig av dem i sitt arbete och vilken syn de har på dessa.

2.3 Disposition

Arbetets struktur är först en redogörelse för val av teoretisk utgångspunkt för studien. Därefter följer en genomgång av en del av den forskning som finns kring begreppet bedömning. Som nästa steg redogör jag för metod som ligger till grund för undersökningen. I efterföljande kapitel presenteras resultatet av undersökningen och en avslutande diskussion av resultatet, samt förslag till vidare forskning.

3. Teoretisk anknytning

I styrdokumentet för grundskolan, Lpo94, kan man se spår av följande tre teoretiska perspektiv; konstruktivism, sociokulturell inriktning och fenomenografi. Detta gör det naturligt att ha dessa inlärningsteorier som utgångspunkt för denna undersökning. Tittar vi på hur IUP och de skriftliga omdömena ser ut så finner man även där spår av dessa teorier (Lindström, 2008a).

Då syftet med skriftliga omdömen är att ge elev, vårdnadshavare och lärare en tydligare bild av elevens kunskapsutveckling i förhållande till de nationella kunskapsmålen är det intressant att titta på skriftliga omdömen utifrån de teoretiska inlärningsperspektiv som präglar skolans verksamhet mest. I skriftliga omdömen ska läraren utgå ifrån vad eleven kan i dagsläget och redogöra för vad eleven kan göra för att vidareutvecklas (Skolverket, 2009). Inlärningsteorier har stor betydelse för arbetet med bedömning då de speglar hur man anser att människan utvecklas (Korp, 2003).

3.1 Konstruktivism

Konstruktivismens störste förespråkare är fransmannen Piaget. Piaget menade att kunskap skapas genom konstruktion. Kunskapen finns inom oss och utvecklas genom att vi deltar i skapande aktiviteter. Subjektet, individen, måste vara aktiv för att en inlärningsprocess ska uppstå. Fokus ligger på hur människan konstruerar sin kunskap (Claesson, 2002).

Människan utvecklas i fyra olika faser där varje fas bygger på den föregående. Då kunskapen ligger inom oss och varje människa lär av sig själv är det viktigt att elever i skolan tillåts att lära sig av sig själva. Inlärningsprocessen måste därför vara aktiv. En lärares uppgift är därför att ta reda på vad eleven vet och hur den tänker kring det och sedan genom frågor hjälpa barnen att bygga vidare på denna kunskap och utveckla den. För att ta reda på vad eleverna tänker är det viktigt att ställa s.k. ”öppna frågor”, frågor som inte har ett rätt svar utan därför lämnar utrymme för elevernas egna tankar (Claesson, 2002).

Människan har en s.k. ”för-uppfattning” som i en lärandesituation ska förändras. Dessa ”för-uppfattningar” spelar stor roll i lärandet då de utgör möjligheten för en ”ny tankestruktur”. Man menar att den lärande ska ”gå från missuppfattning till en korrekt vetenskaplig uppfattning” (Claesson, 2002).

3.2 Sociokulturellt perspektiv

Som namnet antyder så bygger denna inlärningsteori på det sociala samspelet. Vygotskij är den mest kände förespråkaren för denna teori. Han menade att människan lär sig genom de sociala sammanhang hon befinner sig i. Detta betyder att vi lär oss olika saker beroende på i vilket sammanhang vi befinner oss. Dessa sammanhang kallar han kulturer (Claesson, 2002).

Språket, kommunikationen, har stor betydelse inom denna teori. Det människan utvecklar i första hand är språket och genom ett bättre utvecklat språk får hon lättare att tänka och utvecklas. Hon kan föra resonemang, både med sig själv och med andra. Språket möjliggör en kognitiv utveckling. Den kognitiva utvecklingen sker inifrån människan och utifrån den kultur hon befinner sig i (Claesson, 2002).

Den närmaste utvecklingszonen beskriver hur lärande går till. Claesson (2002) förklarar det så här; ”Varje människa som befinner sig i en lärandesituation har en zon inom vilken utveckling skulle kunna vara möjlig.” Det är med hjälp av en mer kompetent omgivning som individen utvecklas. Det en människa inte kan göra ensam idag kan hon med stöd från sin omgivning klara själv imorgon.

Inom det sociokulturella perspektivet talar man även om ett situerat lärande som kan beskrivas som att människan lär genom att vara aktiv i en lärandesituation, man fokuserar här på processen och inte på produkten. Fokus ligger på den lärandeprocess som sker inom människan och inte den produkt som sker utanför (Claesson, 2002).

Att människan utvecklas i dialog och i samspel med sin omgivning innebär att båda delar måste finnas i skolan för att främja elevernas utveckling. Den individuella utvecklingsplanen är till för att ge en tydlig bild av elevens kunskapsutveckling för elev, vårdnadshavare och lärare och möjliggöra en dialog och ett samarbete för att främja elevens fortsatta utveckling. Elevens omgivning, vårdnadshavare och lärare står för det stöd eleven behöver i dess närmaste utvecklingszon. Den framåtsyftande delen i IUP:n med de skriftliga omdömena fastställer vad omgivningen ska arbeta med för att hjälpa eleven att nå nästa zon i dess utveckling (Skolverket, 2009a). Dysthe (1996) menar att utan stöd från sin omgivning skulle elevens utveckling stagnera.

3.3 Fenomenografi

Fenomenografi är en relativt ung inlärningsteori som grundades vid Göteborgs Universitet ledd av en man vid namn Ference Marton. Teorin fokuserar på de olika uppfattningar människor har om ett fenomen och hur detta påverkar deras sätt att arbeta och förhålla sig till det. Att undersöka hur människor tänker benämns ”ett andra ordningens perspektiv”. Första ordningens perspektiv är när någon inte undersöker andra människors tankar om ett fenomen utan endast utgår från sina egna. Varje individ har inte en egen unik uppfattning, utan uppfattningar kan ofta vara kollektiva, d.v.s. de uppstår i en grupp (Claesson, 2002).

Inom fenomenografin är det vanligt förekommande med intervjuer för att undersöka olika individers uppfattningar om ett fenomen. Intervjuerna analyseras sedan och resulterar i att ”kvalitativa skillnader” framkommer. Dessa skillnader ordnas i en s.k. hierarkisk struktur där man går från den enkla kunskapen som innebär att endast kunna benämna ett fenomen till att ju längre man kommer i detta system kunna beskriva och reflektera detta fenomen till någonting annat på ett alltmer komplicerat sätt (Claesson, 2002).

I de nationella kursplanerna kan man se tydliga drag av detta hierarkiska system där elevernas kunskap mäts i olika nivåer (Claesson, 2002). Vårt betygssystem grundar sig även på detta då en enklare kunskap ger ett lägre betyg och en högre kunskap ett högre betyg. I de lokala pedagogiska planerna och skriftliga omdömena syns även detta då elevens kunskap beskrivs utifrån de olika kunskapsnivåer som är bestämda för ämnet (Skolverket, 2009).

3.4 Likheter och skillnader i teorierna

Teorierna har flera gemensamma drag och kompletterar varandra genom sina skillnader. De gemensamma dragen utgörs av att alla tar hänsyn till ”hur elever tänker, förstår eller konstruerar sin kunskap” (Claesson, 2002:38). Skillnaderna mellan dem är att konstruktivismen har individen i fokus och hur den skapar sin egen kunskap. Sociokulturella

perspektivet fokuserar på det sociala sammanhanget som individen befinner sig och utvecklas i och där dialogen är det viktiga. Fenomenografin fokuserar på variationen av människors uppfattningar och hur de kan användas för att skapa lärande. Även om de ser den yttre påverkan på olika sätt så är de ändå överens om att den lärande måste stimuleras och kopplar man detta till skolan så ser man att lärare har en central roll i elevernas kunskapsutveckling. Lärarens uppgift är att uppmärksamma och förstå den mångfald som finns bland elevernas olika uppfattningar om ett fenomen, att undersöka hur eleverna skapar dessa uppfattningar och ska skapa aktiviteter och sociala sammanhang i vilka eleverna stimuleras och får möjlighet att utvecklas (Claesson, 2002). Dessa tankar går att utläsa i läroplanen. Tittar man på Lpo94 så ser man fler tydliga kopplingar till samtliga teorier då det gemensamma för teorierna och läroplanen är att lärande är en aktiv process där läraren har en central roll (Lindström, 2008).

Kognitiva och metakognitiva teorier som främst kan kopplas till konstruktivism och sociokulturellt perspektiv fokuserar på hur den enskilde individen själv skapar sin kunskap och utvecklar denna i samspel med sin omgivning. Detta innebär att individen är beroende av det sociala sammanhang den befinner sig i för att kunna utvecklas (Korp, 2003).

4. Tidigare forskning om bedömning och skriftliga omdömen

Skriftliga omdömen är en relativt ny företeelse i skolan och det finns lite forskning inom ämnet. Det som ligger närmast är forskning kring bedömning i allmänhet som är en central del i utvecklingen av skriftliga omdömen. Skriftliga omdömen grundar sig i ett bedömningsarbete och har precis som bedömning som syfte att hjälpa elever i deras kunskapsutveckling (Skolverket, 2009).

4.1 Formativ och summativ bedömning

I formativ bedömning analyserar man styrkorna och svagheter i elevens utveckling i dagsläget och beskriver dessa. Formativ bedömning har två syften:

- Ge läraren kunskap om vad eleven lärt sig och därmed ge läraren underlag för att besluta om vad som i fortsättningen ska göras inom undervisningens ram för att ytterligare stimulera elevens lärande.
- Ge den enskilde eleven vägledning och stöd för fortsatt utveckling.

(Skolverket, 2009:37)

Vid formativ bedömning ska elevens kvalitet på kunskap bedömas. Syftet med formativ bedömning är inte att utgöra ett betygsunderlag utan att samla in information som ska ge en tydlig bild av elevens kunskaper, styrkor och svagheter inom ämnet och det ska fungera som ett underlag i undervisningen och elevens individuella utvecklingsplanering (Skolverket, 2009).

I summativ bedömning summerar man i efterhand styrkorna och svagheter i elevens resultat och sammanfattar detta i ett omdöme. I grundskolans senare år utformas detta som ett betyg (Skolverket, 2009). Summativ bedömning mäter redan inhämtad kunskap och fungerar som ett sorts kvitto på kunskapen som inhämtats.

Likheten dem emellan är att de båda har som syfte att mäta kunskap om än i olika skeden i kunskapsprocessen. Den formativa används under pågående kunskapsprocess för att främja en fortsatt utveckling och den summativa används efter kunskapsprocessen för att se vilken kunskap som inhämtats.

4.2 Bedömnings- och betygshistoria

Formen för bedömning inom skolan har varierat mellan att vara formativ eller summativ. Den summativa formen gjorde stora framsteg under 1800-talet då man började bedöma elevernas s.k. "utantillkunskaper". I mitten av 1900-talet hade Sverige en folkskola som skulle vara "en skola för alla". Nu var man tvungen att utgå ifrån vad ett barn normalt kunde förväntas att lära sig. Detta förde med sig att lärarna var tvungna att utveckla sina kunskaper om bedömning. Under 1970-1980 växte det fram stark kritik mot kunskapsbedömning i skolan. Man menade att kunskapsbedömning orsakade ökade sociala klasskillnader i samhället. Under 1990-talet växte dagens syn på kunskapsbedömning fram, synen om bedömning som ett pedagogiskt redskap för att utvärdera.

I samband med att läroplanen, Lpo94, infördes kom även ett nytt betygssystem där man frångick ett relativt betygssystem och gick till ett målrelaterat betygssystem. Det relativa

betygssystemet baserades på siffror i skala 1-5 där 1 stod för det lägsta betyget och 5 för det högsta. Här utgick man ifrån att det fanns en s.k. normalnivå för kunskap vilket innebar att man förväntade sig att ett visst antal skulle få ett visst betyg, en s.k. normalitetskurva. Denna normalitetskurva var indelad i procent för hur många man förväntade sig skulle få ett visst betyg. Betyget 3 var det betyg man förväntade sig att flest skulle få och därför hade flest procent. Här kunde det då hända att en elev i en klass inte fick betyg 5 för att det inte fanns några 5:or kvar då alla dessa delats ut och systemet inte tillät att man överskred procentsatsen för varje betyg. Normalitetskurvan beräknades för hela landet (Selghed, 2006).

Det målrelaterade betyget ersatte sifferbetyget med ett bokstavssystem med den nya skalan G för godkänd, VG för väl godkänd och MVG för mycket väl godkänd. Betyget U för underkänd fanns inte i grundskolan utan endast i gymnasieskolan. För dessa betyg införde man betygsriterier som fastslog vilka kunskaper som krävdes för varje betyg. Detta system innebar att varje elev skulle bedömas och betygsättas utifrån hur de uppfyllde målen för respektive ämne. I en och samma klass kunde alltså alla elever få MVG ifall läraren ansåg att alla elever uppfyllde målen för detta (Andersson, 1999).

Den stora skillnaden betygssystemen emellan är att i det relativa jämfördes eleverna med varandra och betygen delades ut efter procentindelningen medan i det nya målrelaterade bedöms eleverna individuellt mot de mål som är uppsatta för ämnet vilket brukar sägas göra det till ett mer rättvist system då alla har möjligheten att få det betyg de har rätt till för den kunskap de har inhämtat (Andersson, 1999). Anledningen till införandet av det nya betygssystemet var att det behövdes nya bedömningsmetoder för att kunna identifiera den typ av kunskap som den nya läroplanen ville främja (Folke-Fichtelius, 2010).

Korp (2003) skriver om *det nya provparadigmet*. Med det menar hon det nya sättet att bedöma elevers kunskapsutveckling som vuxit fram under de senaste tjugo åren. De olika faktorerna som t.ex. vem som bedömer, vad som bedöms, hur det bedöms och varför det bedöms har förändrats. De flesta forskare är överens om att det skett en förändring av begreppet men det råder fortfarande viss oenighet över det, men man kan ändå urskilja vissa gemensamma punkter. De punkter man är överens om är;

- att kunskapssynen förändrats, att det finns andra inlärningsteorier än tidigare
- att den formativa bedömningen har fått större fokus än den summativa
- att bedömning har blivit en del av undervisningen
- att eleverna är mer delaktiga i bedömningsarbetet

(Korp, 2003).

Dessa punkter går att finna i hur arbetet med skriftliga omdömen ska verka. Det som är aktuellt för denna studie är den förändrade kunskapssynen som nu fokuserar med på lärandeprocessen som stödjer det sociokulturella perspektivet, en formativ bedömning där skriftliga omdömen ska utgöra en del av underlaget, skriftliga omdömen ska även ligga till grund för undervisningen och genom dialog med elev blir eleven delaktig i sin egen utveckling (Claesson, 2002, Skolverket, 2009b).

I samband med att det nya målrelaterade betygssystemet infördes fick kommunerna ansvaret att införa det i skolorna efter de nationella mål som regeringen satt upp för skolan (Andersson, 2002). Att skolan kommunaliserades grundade sig i att en mer målstyrd skola ansågs kräva ett större kommunalt ansvar. Detta speglar sig tydligt även i den dagliga verksamheten då t ex ansvaret för de skriftliga omdömena och formen på dem har ålagts kommunerna och varje skolas rektor. Som följd av detta efterträdde Skolverket det tidigare Skolöverstyrelsen som till

skillnad mot sin föregångare inte avsåg att svara för hur kommunerna skulle bedriva skolans verksamhet utan lämnade stort utrymme för kommunerna att själva forma sin verksamhet (Tholin, 2006).

4.3 Bedömningens syfte och funktion

Bedömningens syfte är att identifiera elevens kunskap för att därefter i samråd med elev och vårdnadshavare fastställa en plan för hur eleven ska gå vidare i sin utveckling (Skolverket, 2001).

Tholin (2007) skriver att den formativa bedömningen har som syfte att under arbetets gång ge information om utvecklingen, möjliggöra förändringar och åtgärder för en fortsatt positiv utveckling. Skriftliga omdömen har som funktion att fungera formativt då de ska ges under arbetets gång och visa på de åtgärder som ska vidtas för elevens fortsatta utveckling (Skolverket, 2009b). Folke-Fichtelius (2010:14) stödjer detta med att säga att bedömning är ”ett mycket kraftfullt pedagogiskt instrument”. Bedömning kan alltså vara ett bra hjälpmedel för att synliggöra elevens kunskapsutveckling men de påpekar även risken att bedömning kan få en negativ effekt i form av t.ex. missbedömningar och kränkningar ifall det används på fel sätt (Folke-Fichtelius, 2010).

Körling (2009) menar att för att bedömningen ska verka som ett positivt verktyg är det viktigt att vi lärare har pedagogiska diskussioner om vad och hur vi ska bedöma, vilket syfte bedömningen ska ha, hur resultatet ska redovisas för att hjälpa eleverna i deras fortsatta utveckling.

4.4 Lpo94

Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo94, är det styrdokument för grundskolan som innehåller riktlinjer för hur skolan ska arbeta och mål för vad eleverna både ska sträva mot och uppnå. Ett kapitel innehåller särskilda mål och riktlinjer som belyser just bedömning och betyg.

2.7 BEDÖMNING OCH BETYG

Mål

Mål att sträva mot

Skolan skall sträva efter att varje elev

- utvecklar ett allt större ansvar för sina studier och
- utvecklar förmågan att själv bedöma sina resultat och ställa egen och andras bedömning i relation till de egna arbetsprestationerna och förutsättningarna.

Riktlinjer

Läraren skall

- genom utvecklingssamtal främja elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling,
- utifrån kursplanernas krav allsidigt utvärdera varje elevs kunskaps- utveckling, muntligt och skriftligt redovisa detta för eleven och hemmen samt informera rektorn,
- med utgångspunkt i föräldrarnas önskemål fortlöpande informera elever och hem om studieresultat och utvecklingsbehov och
- vid betygssättningen utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till kraven i kursplanen och göra en allsidig bedömning av dessa kunskaper.

(Skolverket, 2010b:16)

Utdraget visar på vilka strävansmål som eleven ska sträva mot när det gäller medvetenhet om sin egen utveckling och förmåga att ta ansvar för den. Det visar även hur lärare ska arbeta med att bedöma och ge information om elevens kunskapsutveckling utifrån målen. Det påvisar att denna information ska ske både muntligt och skriftligt.

Skolan har som skyldighet att informera elev och vårdnadshavare om vilka mål man har med undervisningen och vilka krav skolan ställer på eleven. Elev och vårdnadshavare har även rätt till information och rätt att vara delaktiga och påverka elevens utveckling och då är det en förutsättning att skolan ger information om elevens kunskapsutveckling i förhållande till innehållet i undervisningen, målen som är uppsatta för den och vilka arbetsformer som ska arbetas med (Skolverket, 2010b). Här ser man en tydlig koppling till skriftliga omdömen vars syfte är att ge elev och vårdnadshavare denna information och i dialog med lärare samarbeta för att främja elevens fortsatta utveckling (Skolverket, 2009a).

Denna läroplan gäller t.o.m. den 30 juni 2011. Därefter träder en ny läroplan i kraft, Lgr11 (Skolverket, 2010b).

4.5 Individuell utvecklingsplan och skriftliga omdömen

Utbildningsdepartementet utsåg 2000 en expertgrupp som skulle utreda hur lärare skulle kunna följa den enskilde elevens kunskapsutveckling på ett adekvat sätt. Gruppen arbetade fram ett förslag om att införa en individuell utvecklingsplan, även kallad IUP, för varje enskild elev. Den individuella utvecklingsplanen skulle beskriva elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling i relation till de nationella strävansmålen i Lpo94. Den ska arbetas fram i samarbete mellan elev, vårdnadshavare och lärare (Utbildningsdepartementet, 2008). År 2006 fastställdes beslutet om IUP för alla elever i grundskolan. Följden blev att lärare behövde diskutera elevernas kunskapsutveckling på ett mer medvetet sätt. De började även formulera utvecklingsmål som kopplades till de nationella målen. I detta arbete involverades även både elev och vårdnadshavare i syfte att eleverna skulle få möjlighet att se, följa och reflektera över sin egen utveckling och vårdnadshavarna skulle få större inblick i elevens utveckling och vad som ska arbetas vidare med för att eleven ska nå målen. Dock fick detta konsekvenser då de framåtsyftande målen sågs tas över av mer summativa sätt att mäta elevens kunskap vid övergångarna mellan skolans olika stadium. Fokus lades även mer på de elever som riskerade att inte nå målen och inte på att IUP skulle vara en hjälp för alla elever i deras utveckling (Skolverket, 2007).

Två år efter införandet av IUP beslutade riksdagen att den skulle kompletteras med omdömen om elevens kunskapsutveckling i varje ämne som eleven undervisas i, detta blev de s.k. skriftliga omdömena. Detta skulle gälla från och med årskurs 1. Man hävde de tidigare riktlinjerna om att skriftlig information om elevens utveckling till vårdnadshavare inte fick vara betygsliknande. De skriftliga omdömen som nu infördes fick formuleras på betygsliknande sätt. Detta stärkte IUP:ns roll i skolan genom att nu inte bara vara framåtsyftande utan nu även ha summativa inslag vilka ska visa elevens kunskap i nuläget (Utbildningsdepartementet, 2008).

De bakomliggande orsakerna till förändringen var dels att man ansåg att elev och vårdnadshavare har rätt till tydlig information om elevens kunskapsutveckling och ifall det finns behov av särskilt stöd för eleven. Tidigare hade denna information endast getts i samband med utvecklingssamtalet och detta ansåg man inte tillräckligt. Skriftliga omdömen ska även ge tydlig information till lärare, elev och vårdnadshavare om elevens

kunskapsutveckling och på så sätt ge en klar bild av hela elevens skolgång. Detta trädde i kraft den 1 juli 2008 (Utbildningsdepartementet, 2008).

En annan av de bakomliggande orsakerna till införandet av IUP och skriftliga omdömen var att elev och vårdnadshavare skulle vara mer delaktiga. Detta står i skolans styrdokument, Lpo94, som säger att skolan ska samarbeta med vårdnadshavare och ge information om elevens utveckling. Det står även att skolan ska sträva efter att varje elev ska utveckla sin förmåga att själv bedöma sina resultat och kunna ställa sina och andras bedömningar i relation till de egna prestationerna (Skolverket, 2006).

Skolverket (2009b:42) menar att både elev och vårdnadshavare har rätt till "... tydlig information om elevens kunskapsutveckling..." samt få information ifall eleven behöver stöd eller ifall någon form av åtgärd behöver sättas in (Skolverket, 2009b:42). Skriftliga omdömen ska bidra till detta. Det ska skrivas omdömen i samtliga ämnen för att hela elevens kunskapsutveckling ska synliggöras för elev, vårdnadshavare och lärare. Den lärare som håller i utvecklingssamtalet där elev, vårdnadshavare och läraren möts ska kunna uttala sig om elevens utveckling även i de ämnen där den själv inte undervisar eleven (Skolverket, 2009b).

För att de skriftliga omdömena skulle fylla sin funktion var det viktigt att de utformades på ett ändamålsenligt sätt och utgick från styrdokumentet. Myndigheten för skolutveckling blev ansvariga för att ta fram informationsmaterial till skolorna. De skulle även utveckla och dokumentera formen för den nya IUP:n som de skriftliga omdömena skulle ingå i (Utbildningsdepartementet, 2008). Skolverkets handledning *De allmänna råden för den individuella utvecklingsplanen* anpassades därmed efter detta och kom att innefatta även råd om de skriftliga omdömena, och en ny version med namnet *Allmänna råd och kommentarer - den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen* utkom. Skolverket gav även ut ett informationsmaterial som heter *Att skriva skriftliga omdömen* (Skolverket, 2008).

I Skolverkets (2009a) handledning *Allmänna råd och kommentarer - den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen* visar man på hur IUP och skriftliga omdömen ska förhålla sig till varandra. Utformningen för hur ett skriftligt omdöme ska formuleras beslutas av den enskilde skolans rektor för att de ska kunna anpassas efter den lokala verksamheten och de lokala pedagogiska planeringarna, LPP:erna. Dock finns det vissa riktlinjer från Skolverket för vad de ska och inte ska innehålla (Skolverket, 2009a). IUP ska innehålla framåtsyftande och tillbakablickande delar. De skriftliga omdömena ska beskriva elevens kunskapsutveckling i förhållande till kunskapsmålen. Det tydliggörs vad den framåtsyftande delen och de skriftliga omdömena ska innehålla (Skolverket, 2008).

De skriftliga omdömena bör innehålla:

- Utformas så att elev och vårdnadshavare får tydlig information om elevens kunskaper i relation till de nationella målen och lyfta fram elevens utvecklingsmöjligheter i syfte att stimulera fortsatt lärande,
- Ge en tydlig signal om eleven riskerar att inte nå de mål som ska ha uppnåtts i slutet av tredje, femte och nionde skolåret,
- Utformas så att där inte förekommer känsliga uppgifter som kan tänkas omfattas av sekretess

Den framåtsyftande delen bör:

- Sammanfattande ange vilka kunskaper och förmågor eleven ska utveckla,
- Sammanfattande beskriva skolans insatser för att stödja och stimulera elevens fortsatta kunskapsutveckling,
- Uttrycka positiva förväntningar på eleven,

- Utgå från elevens förmågor, intressen och starka sidor

(Skolverket, 2008:14)

De skriftliga omdömena ska grunda sig på en formativ bedömning av elevens lärande då de har en formativ funktion vilket innebär ”att de ska stödja elevens fortsatta lärande och lyfta fram elevens utvecklingsmöjligheter” (Skolverket, 2008:14). En formativ bedömning ska ske under lärandets gång och visa både vad eleven kan och vad den ska utveckla, samt ligga till grund för undervisningen och det kommande lärandet (Skolverket, 2008)

Skriftliga omdömen ska formuleras på ett icke värderande sätt, de ska visa var eleven befinner sig kunskapsmässigt i dagsläget men samtidigt visa vad eleven ska utveckla för att gå vidare och de ska kopplas till målen (Skolverket, 2009b). Det ska grunda sig på ”en bedömning av elevens kunskapsutveckling och resultat i förhållande till de nationella målen som de har konkretiserats i en lokal pedagogisk planering” (Skolverket, 2009b). I lägre åldrar så kan man välja att skriva omdömen i s.k. ämnesblock istället för inom varje skolämne då kursplanerna här ser lite annorlunda ut då man ofta arbetar i teman istället för i specifika undervisningsämnen (Skolverket, 2009b).

Skriftliga omdömen ska formuleras så att både elev och vårdnadshavare kan tillgodogöra sig texten, det ska baseras på vad eleven kan och inte på dess brister, men samtidigt innehålla vad som behöver utvecklas. I omdömet ska det även klargöras ifall eleven riskerar att inte nå de nationella målen för ämnet och ifall stödåtgärder behöver sättas in i form av ett åtgärdsprogram. I det skriftliga omdömet ska det tydliggöras vilka mål eleven ej nått, är nära att uppnå eller uppnått (Skolverket, 2009:42).

Skolverket ger endast riktlinjer för vad skriftliga omdömen ska och inte ska innehålla, men formuleringen av dem beslutas lokalt av rektor. Lärare måste tänka på att vara informativa när de skriver skriftliga omdömen. Det är inte tillräckligt att endast skriva ut ett betyg i form av t.ex. ett G eller kryssa i en glad gubbe. Även de tredelade omdömena: *ännu ej nått målen*, *nått målen* eller *nått målen med god marginal* är inte tillräckliga. Ett skriftligt omdöme ska vara utformat som en text eller i symboler som stegvis tydligt beskriver elevens kunskapsutveckling i förhållande till kunskapsmålen. Alla former av betygsliknande bedömning ska kompletteras med en skriven text som beskriver elevens kunskapsutveckling (Skolverket, 2009b:44). Den bakomliggande orsaken till att inte standardisera omdömen är att den individuella utvecklingen ska synliggöras och att omdömena ska kunna anpassas efter den lokala verksamheten (Skolverket, 2010a).

Skriftliga omdömen får utformas som betyg men de får inte jämföras med betyg då betyg är nationellt standardiserade och omdömen inte omfattas av några nationella ramar. Skillnaden mellan ett betyg och ett skriftligt omdöme är att betyg är en s.k. summativ bedömning. Den bygger på en bedömning som sker i efterhand, t.ex. efter en termin, medans ett skriftligt omdöme bygger på en bedömning av en pågående aktivitet (Utbildningsdepartementet, 2008).

Ett område som inte kräver ett skriftligt omdöme enligt riktlinjerna är det sociala, här är det upp till rektorn att besluta ifall ett omdöme om sociala färdigheter ska skrivas eller inte. Men det sociala måste tas upp i utvecklingssamtalet (Skolverket, 2009). I grundskoleförordningen 7 kapitlet 2 § kan man läsa följande;

Den individuella utvecklingsplanen kan även innehålla omdömen om elevens utveckling i övrigt inom ramen för läroplanen, om rektorn beslutar det.

(Skolverket, 2009:45)

Det finns inga nationella ramar för hur ett skriftligt omdöme ska se ut vilket gör att det kan skilja sig mycket åt mellan olika skolor. Därför går det heller inte att göra en jämförelse mellan olika skolors elevresultat baserade på de skriftliga omdömena. Att de skriftliga omdömena inte är nationellt standardiserade och därför kan variera stort i sin utformning omöjliggör en jämförelse mellan olika skolor. Detta anser Körling (2009) missgynna skolan. Hon menar att då de skriftliga omdömena ska kopplas till de nationellt utformade målen och hur eleven befinner sig i sin kunskapsutveckling i förhållande till dem så vore det fördelaktigt även med nationellt standardiserade former för omdömena. Dock skulle detta medföra att omdömena blir mindre individuellt utformade vilket kan missgynna individens utveckling (Körling, 2009). Tholin (2006) möter kritiken mot att det borde framställas nationella ramar för omdömen genom att peka på att då skriftliga omdömen inte ska fungera som betyg finns det inget behov av att skapa nationella ramar för dem.

4.6 Skolinspektionens undersökning

För att följa upp införandet av den nya IUP:n med skriftliga omdömen fick Skolverket i uppdrag att genomföra en undersökning ute bland skolorna. Syftet med undersökningen var att undersöka förekomsten och användningen av IUP och innehållet i dem med de skriftliga omdömena. Undersökningens resultat grundar sig på analyser av IUP:er från 67 skolor runtom i Sverige, enkätundersökningar bland ca 1500 rektorer och 2700 lärare, intervjuer med rektorer, lärare, elever och vårdnadshavare vid fyra av undersökningens skolor. Undersökningen var klar i mars 2010. Rapporten påvisade bl.a. en avsaknad av ”ett gemensamt och sakligt språk”, en ”osäkerhet i hur elevernas kunskap ska bedömas” och en osäkerhet i hur de skriftliga omdömena ska formuleras (Skolverket, 2010:14).

4.7 Lokal pedagogisk planering

En lokal pedagogisk planering, LPP, är en planering som varje skola själva arbetar fram för den lokala verksamheten. Den ska beskriva vilket kunskapsområde som ska läras, de nationella målen för området, innehållet, arbetsmetoder och redovisningssätt för området. En LPP kan skrivas inom både ett undervisningsämne eller ett arbetsområde (Skolverket, 2009b).

4.8 Matris

Matriser är ett bedömningsverktyg i form av ett rutschema för lärare för att kommunicera vad de ämnen bedöma inom ett visst ämne eller arbetsområde. En matris kan ses som ett sorts skriftligt omdöme men det är då viktigt att de är formulerade så att de är beskrivande. För att ett skriftligt omdöme och en matris ska kunna komplettera varandra och vara tydliga måste matrisen kopplas till en LPP där målen, innehållet och uppgifterna för arbetsområdet redogörs. Markeringen i matrisen visar hur långt eleven bedöms ha kommit i sin kunskapsutveckling (Skolverket, 2009b).

För att en matris ska kunna användas som skriftligt omdöme måste de olika kvalitetsnivåerna vara tydligt beskrivande och ange vad som skiljer en nivå från en annan. Värderande omdömen, relativa jämförelser eller kvantitativa stegringar som ”använder få fakta” eller ”använder många fakta” är inte lämpliga i en matris eftersom de inte talar om vad eleven behöver utveckla. Det handlar inte i första hand om att kunna många fakta utan att kunna använda fakta som är relevanta för arbetsområdet.

(Skolverket 2009b:52)

4.9 Unikum

Unikum är Sveriges största webb-baserade arbetsverktyg för lärare, elever och vårdnadshavare i arbetet med dokumentation och IUP. Unikum kan liknas vid en elektronisk version av IUP i vilken elevens kunskapsutveckling dokumenteras i form av LPP:er, matriser och skriftliga omdömen. Det ska göra det lättare att samarbeta kring att främja elevens lärande. Programmet gör det möjligt att synliggöra hela elevens skolgång. Innehållet i programmet kan anpassas efter skolans egen verksamhet så alla skolor arbetar inte med det på samma sätt. Unikum används i förskola, F-6, F-9, särskolor, gymnasium och vuxenutbildning (Unikum, 2010).

Verktyget fungerar så att varje klass på skolan har sin egen sida och där har varje elev sin egen sida där endast eleven, vårdnadshavaren och elevens undervisande lärare kommer in. Alla lärare kommer endast in på sin egen inloggning och kan endast få tillgång till de elever som den undervisar. Alla som ska ha tillgång till Unikum har sin egen inloggning och sida, även vårdnadshavare. Sidan för varje elev är tydligt uppdelad i olika delar;

Om mig - här får eleven själv kommentera olika saker om sig själv utifrån de områden som finns upplagda, t ex hur det är att vara i skolan, dess egen sociala utveckling, hur den upplever att den tar ansvar och hur den upplever att den utvecklas.

Mitt lärande med skriftliga omdömen – här finns varje undervisningsämne upplagt med utrymme för elev, vårdnadshavare och lärare att kommentera varje ämne, hur prognosen ser ut för eleven att nå målen, det skriftliga omdömet och ifall ett eventuellt åtgärdsprogram är eller ska upprättas.

Utvecklingsamtal – här kan elev, vårdnadshavare och lärare skriva ifall det finns några tankar eller funderingar kring elevens kunskapsutveckling eller dess sociala utveckling som man vill diskutera under samtalet.

Min individuella utvecklingsplan – här noteras de mål som eleven ska uppnå det närmaste halvåret. Dessa mål har upprättats i samarbete mellan elev, vårdnadshavare och lärare.

Synpunkter efter utvecklingssamtalet – här kan vårdnadshavare svara på frågor om hur de upplevde utvecklingssamtalet samt komma med synpunkter på förbättringar.

Exempel på hur delar av en sida i en elevs IUP kan se ut i Unikum återfinns att läsa i bilaga 2 där elevens, vårdnadshavares och lärares delaktighet synliggörs och kopplande av Lpo94, LPP och matris.

4.10 Yrkesspråk

Ett yrkesspråk innebär att man inom ett specialiserat yrke har utvecklat ett gemensamt språk för det man arbetar med, ett s.k. fackspråk. Fördelen med ett fackspråk är att det underlättar förståelsen mellan yrkesutövarna inom ett och samma yrkesområde (Colnerud & Granström, 2002:41).

Vikten av ett yrkesspråk kan vara väldigt viktig då en yrkesutövare som inte upplever sig tillhöra en bestämd grupp eller gruppspråk ”kan få problem med sin egen identitet och språkkänsla” (Colnerud m.fl, 2002:41). Utifrån detta kan man tolka det som att t.ex. en lärare som inte behärskar sitt yrkesspråk riskerar att stöta på problem i sin lärarroll (Colnerud m.fl, 2002:41).

Ett yrkesspråks termer gör det möjligt för de verksamma inom yrket att förstå varandra, men ett yrkesspråk måste betraktas som mer än bara en förtrogenhet med olika facktermer då termer inte är tillräckligt för en yrkesspråklig utveckling. Användandet av alltför specifika facktermer i fel sammanhang kan ibland utgöra ett hinder. T.ex. kan en lärare som använder sig av sitt yrkesspråk i kontakt med vårdnadshavare ”riskera att skapa förvirring istället för klarhet” (Colnerud m.fl, 2002:41–42).

Den viktigaste funktion som eget yrkesspråk har är att det ska vara ”ett kunskapsinstrument som hjälper yrkesutövarna att kodifiera och strukturera den samlade kunskap som finns inom yrkesgruppen” (Colnerud m.fl, 2002:42). Det kan vara en hjälp till att se samband, och förklaringar. ”Yrkesspråk kan sägas vara den samlade *förståelsen* av yrkesutövandet” (Colnerud m.fl, 2002:42). Även Skolverket (2009:12) skriver om betydelsen av ett gemensamt yrkesspråk och belyser vikten av att lärare strävar efter ett gemensamt yrkesspråk då det underlättar lärarnas arbete.

5. Metod

Här presenteras val av metod som ligger till grund för arbetet, genomförande av undersökningen, urval, undersökningens tillförlitlighet och en redogörelse för de etiska principer som iakttagits.

5.1 Metodval

Som inledande fas till detta arbete gjordes först en pilotstudie där jag undersökte hur lärare såg på begreppet bedömning i skolan i allmänhet. Av resultatet av denna studie framkom det att många lärare känner att de skriftliga omdömena tar mycket tid, samt en av de saker de upplever svårast. Det är primärt hur de skriftliga omdömena ser ut och hur de ska se ut som denna uppsats kommer att behandla. Undersökningens syfte är att se hur lärare ser på skriftliga omdömen och se ifall jag kan urskilja några specifika metoder som lärare arbetar med för att formulera skriftliga omdömen. För att få svar på detta valde jag dels att göra en kvalitativ undersökning i form av intervjuer, samt en datainsamling av skriftliga omdömen. Valet av intervju som metod grundar sig i de för undersökningen valda teoretiska perspektiv; konstruktivism, sociokulturellt perspektiv och fenomenografi. Inom konstruktivismen belyser man vikten av öppna frågor, inom det sociokulturella perspektivet belyser man vikten av dialogen och inom fenomenografien är intervjuer en vanlig intervjumetod (Claesson, 2002).

5.2 Genomförande

Kontakt med intervjuundersökningens informanter togs via mail varefter tid och plats för intervjuerna avtalades. Esaiasson, Giljam, Oscarsson och Wägnerud (2007) pekar på vikten av hur intervjuplatsen ser ut och menar att det är viktigt att intervjuaren väljer en plats där den intervjuade känner sig trygg. Samtliga intervjuer tog rum på platser där respondenterna kände sig trygga. Frågorna i en intervju ska inte vara för formella för att undvika en s.k. akademisk jargong, utan intervjun ska kännas avslappnad. Frågorna ska gärna hållas korta och intervjusvaren långa. För att kunna hålla fokus på intervjun och respondentens svar spelades intervjuerna in på band, vilket möjliggör följdfrågor för att följa upp intressanta tankegångar hos respondenten (Esaiasson, m.fl, 2007). Intervjuerna var av s.k. respondentkaraktär, vilket betyder att syftet inte var att vara källkritisk till respondenternas svar utan att undersöka deras uppfattningar och inställningar till ämnet. Utmaningen för en intervjuare i sådana intervjuer är att försöka förstå respondentens *tankevärld* (Esaiasson m.fl, 2007). Samtliga intervjuer spelades in och godkännande av detta efterfrågades innan intervjuerna startade. Intervjuerna varade i cirka 30 minuter med undantag av en som varade i cirka 45 minuter. Två av intervjuerna genomfördes på deltagarnas arbetsrum och de resterande i ett annat arbetsrum. Intervjuer efterarbetades genom transkribering och ställdes mot varandra för att se likheter och skillnader i respondenternas svar utifrån undersökningens syfte. Samtliga deltagare tillfrågades även ifall de var villiga att ställa upp på fler frågor ifall det skulle vara någonting som var oklart och därför behövde undersökas närmare och samtliga godkände detta. De intervjuade lärarna tillfrågades ifall de var intresserade av att ta del av undersökningen när den var klar och då intresset för detta var stort avtalades det att en kopia på arbetet ska skickas till skolan.

5.3 Metodkritik

Att genomföra intervjuer är svårt. Det krävs mycket övning för att bli en bra intervjuare som är trygg i sin roll och som formulerar bra öppna frågor, är lyhörd för respondenten och dess svar och ställer följdfrågor för att följa upp intressanta tankegångar. Detta gäller även förmågan att bearbeta och analysera det insamlade materialet (Esaiasson m.fl, 2007). Kritiken som kan riktas mot metoden i detta arbete är min brist på erfarenhet som intervjuare vilket kan påverka undersökningens resultat negativt.

Analysen av det underlag som samlades in kan tolkas på olika sätt beroende på den forskare som analyserar det. Att denna undersökning endast genomförts av en forskare kan kritiserar utifrån den faktorn att endast en individs tankar och analys av undersökningen speglas. Utifrån ett fenomenografiskt perspektiv är detta en nackdel då kärnan inom detta perspektiv just är att olika uppfattningar om ett fenomen ska utgöra grunden för lärande. Valet av intervju som undersökningsmetod stöds däremot av det fenomenografiska perspektivet då det är en vanligt förekommande metod inom perspektivet på grund av att det ger tillgång till andra människors uppfattningar om ett fenomen (Claesson, 2002).

Esaiasson m.fl. (2007) listar tre punkter som de anser vara viktiga vid intervjuer: man ska välja främlingar, begränsa det till ett fåtal och välja sådana som inte är subjektiva experter. Som följd av detta valde jag lärare som jag inte arbetat med tidigare.

5.4 Etik

Undersökningen som ligger till grund för detta arbete har genomförts efter de etiska riktlinjer som Vetenskapsrådet (2002) och Stukat (2005) framhåller. Dessa är informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav.

5.4.1 Informationskrav

I samband med den första kontakt som togs med respondenterna i undersökningen informerades de om min institutionella tillhörighet, undersökningens syfte och vad resultatet av undersökningen ämnas användas till (Stukat, 2005). Även rektor och annan personal på skolan informerades om undersökningen.

5.4.2 Samtyckeskrav

Samtliga respondenter informerades om sina rättigheter, att deltagande i undersökningen var frivillig och när helst kunde avbrytas. Alla deltagare i undersökningen är myndiga varför inget samtyckeskrav från förmyndare behövde inhämtas.

5.4.3 Konfidentialitetskrav

Deltagarna informerades om att deras deltagande var anonymt då intresset för undersökningen ej ligger i individen utan deras tankar. Då undersökningen är anonym är alla namn i arbetet fingerade. I enighet med Stukat (2005) har alla namnuppgifter och material förvarats så att de inte kunnat avidentifieras av utomstående.

5.4.4 Nyttjandekrav

Information som samlas in i en undersökning får endast användas för forskning och ej för annat bruk som t.ex. kommersiellt bruk eller andra icke vetenskapliga ändamål (Stukat, 2005). Detta innebär att underlaget för denna undersökning ej kommer att användas i något annat syfte än för just detta arbete.

5.5 Urval

Som undersökningsgrupp för studien valde jag åtta lärare vid en F-6 skola. Urvalet för en undersökning har stor betydelse för resultatet och den viktigaste urvalsprincipen för kvalitativa intervjuer är variation (Trost, 2005). Gruppen lärare innefattade såväl manliga som kvinnliga lärare, lågstadium och mellanstadium, lärare inom teoretiska, praktiska och estetiska ämnen för att få en variation av åldrar, utbildningar och undervisningsämnen och på så sätt kunna göra jämförelser och se skillnader och likheter.

Här följer en presentation av deltagarna i undersökningen och då undersökningen är anonym har deltagarna döpts om till de namn som följer nedan:

Namn	Kön	Ålder	Antal år inom yrket	Utbildning
Anna	Kvinna	45	20	Ämneslärare
Alma	Kvinna	40	17	1-7 lärare
Alfred	Man	50	25	Mellanstadielärare
Emil	Man	40	18	Mellanstadielärare
Lina	Kvinna	35	10	Lågstadielärare
Ida	Kvinna	60	37	Lågstadielärare
Malin	Kvinna	60	34	Mellanstadielärare, speciallärare
Lotta	Kvinna	45	12	Ämneslärare 1-9

5.6 Tillförlitlighet

En undersöknings tillförlitlighet kan diskuteras utifrån följande aspekter; reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.

5.6.1 Reliabilitet

Stukat (2005:125) menar att man måste ifrågasätta hur tillförlitliga en undersöknings resultat verkligen är. Han talar om s.k. reliabilitetsbrister som han menar kan uppstå vid intervjuer p.g.a. frågorna kan feltolkas av respondenten och därför ge missvisande svar (Stukat, 2005:126). Utifrån det fenomenografiska perspektivet har jag valt att intervjua ett flertal lärare med olika kön, ålder, erfarenhet och arbetsområde för att möjliggöra en eventuell variation av tankar vilket stärker reliabiliteten för undersökningen.

Yttre störningar är andra faktorer som också kan påverka reliabiliteten för en undersökning. Med detta åsyftas faktorer som att olika störningar kan uppstå vid intervjutillfället, t.ex. att intervjun störs av andra människor i omgivningen eller dylikt eller att respondenten inte mår bra vid tillfället. Ett sätt att öka reliabiliteten i en undersökning är att upprepa intervjuerna (Stukát, 2005:126). Detta ryms dock inte inom ramen för detta arbete.

5.6.2 Validitet

Med validitet menas ”hur bra ett mätinstrument mäter det man avser att mäta” (Stukát, 2005:126). Det som jag avser att mäta i denna undersökning är i huvudsak hur lärare ser på skriftliga omdömen och hur de arbetar med dem. Detta anser jag att de frågor som formulerats inför intervjuerna och det datainsamlade materialet av skriftliga omdömen från lärarna ryms inom ramen för det jag ämnar undersöka. Stukát (2005:108) menar att det dock finns en risk att respondenternas svar blir missvisande då de svarar efter vad de tror att intervjuaren vill att de ska svara. Samtliga respondenter informerades om att det inte fanns några korrekta svar på frågorna utan att det var deras tankar jag ville ta del av.

5.6.3 Generaliserbarhet

Esaiasson m.fl. (2007:309) talar om en ”teoretisk mättnad” för att förklara det läge där forskare upplever sig ha tagit del av samtliga tankar kring det aktuella ämne som undersökts. Då undersökningen bygger på intervjuer med endast tio lärare ämnar jag inte hävda att resultatet av den är allmängiltigt för hur det ser ut på andra skolor i Sverige. Undersökningens generaliserbarhet kan därför ses som låg men jag tror dock att jag genom dessa intervjuer får ta del av ett antal likheter och skillnader i respondenternas tankar för att kunna generalisera för den aktuella skolan.

Informanterna för undersökningen valdes utifrån ett antal lärare jag inte arbetat nära. Detta för att upprätthålla den vetenskapliga distansen som Esaiasson m.fl. (2007) skriver om. Det finns en risk med att intervjuaren och informanten känner varandra väl då man i en redan befäst relation kan ta saker för givna samt att en informant kan ha lättare för att vara öppen och delge tankar som de inte hade gjort för någon de känner väl.

Trots att undersökningen endast genomgått vid en skola anser jag att dess resultat kan visa på tendenser för hur det kan se ut på många skolor runtom i Sverige. Deltagarna i undersökningen var av varierande ålder och kön, varierande arbetslivserfarenhet, samt lärare inom både teoretiska och estetiska ämnen.

6. Resultatredovisning

Resultatet av studien kommer att redovisas utifrån följande områden som kategoriserats utifrån undersökningens syfte och frågeställningar; uppdraget med skriftliga omdömen där det kommer att belysas hur lärarna ser på arbetet med skriftliga omdömen, syn på bedömning där deras tankar kring begreppet redovisas, synen på skriftliga omdömen och hur de tänker kring omdömenas funktion och verkan, samt arbete med skriftliga omdömen där de olika metoder som lärare arbetar med redogörs.

Lärarnas arbete med bedömning på den aktuella skolan ligger inom ramarna för hur projektet lagts upp för skolan. Skolan arbetar med Unikum som arbetsverktyg för bedömning, dokumentation och IUP. Några av lärarna har kompletterat detta med egna underlag.

6.1 Uppdraget och dess konsekvenser

För att få ta del av lärarnas tankar kring uppdraget med skriftliga omdömen ställdes ett antal frågor som behandlade deras syn på uppdraget och hur de upplever att arbeta med skriftliga omdömen. Att arbeta med skriftliga omdömen är ett uppdrag som ålades lärarkåren i samband med införandet av IUP och därför någonting som alla lärare måste arbeta med, oavsett personlig inställning (Skolverket, 2009a). Många av respondenterna visar en medvetenhet om att det är deras skyldighet att utföra det, oavsett personlig inställning. Att det därmed är varje lärares ansvar att dels ta till sig information om uppdraget, vad det innebär och hur det ska utföras och dels att hitta arbetssätt som gör att det fungerar på ett bra sätt.

Alma menar att:

Det är upp till var och en att ta ansvar och sätta sig in i arbetet. Vi kan inte skylla på att vi inte fått tillräckligt med information eller utbildning för vi har överösts med informationsmaterial och haft arbetsdagar och föreläsning för detta.

Jag förstår det som att samtliga lärare på skolan fått mycket informationsmaterial att läsa och även arbetsdagar då kollegorna tillsammans diskuterat skriftliga omdömen och därför är brist på utbildning och information inte en orsak till varför en del lärare inte har förstått eller påbörjat arbetet.

Av undersökningens resultat ser jag att majoriteten av de intervjuade har en positiv inställning till uppdraget grundat i att de upplever att uppdraget tillfört dem någonting positivt i deras yrkesroll då de fått en större medvetenhet i sitt arbete. Gemensamt är mer fokus på mål och en större insikt i undervisningsämnena då de i samband med framtagandet av LPP:er gått in i ämnena för att titta på vad de faktiskt innehåller. Även en större förståelse för syftet med varje undervisningsämnes olika delar, varför de ska arbeta med vissa saker synliggörs.

Lina menar att:

Förut körde man liksom bara på på samma sätt som man alltid gjort och tyckte att det funkade jättebra, man tänkte inte lika mycket på vad man gjorde. Typ att nu ska vi läsa om kristendomen, ja, men *varför* ska vi göra det egentligen tänker jag nu. Större medvetenhet helt enkelt för nu reflekterar jag mer över varför vi ska göra det vi gör.

Alma stödjer detta:

Visst, det gamla var good enough, men detta är så mycket bättre!

Båda menar att det är ett bra arbetssätt som gett dem en större medvetenhet både i sin yrkesroll och i deras undervisning än de hade tidigare.

Alfred å andra sidan menar att:

Jag har arbetat som lärare i många år och jag anser inte att jag under dessa år haft svårt att bedöma vart mina elever befinner sig i sin utveckling eller i förhållande till målen.

Fler lärare i undersökningen stödjer detta påstående då de menar att elever och lärare har klarat sig bra i skolan tidigare och upplever inte någon anmärkningsvärd skillnad i elevernas utveckling. Tankar som framför allt speglas av de lärare som har längst erfarenhet. En lärare upplever dock att hon arbetar mer individuellt nu än tidigare då hon genom IUP:n och de skriftliga omdömena tittar mer på varje elev. Tidigare var hon mer fokuserad på gruppen och hur utvecklingen fortskred i den. Några av respondenterna är neutrala i sin inställning till uppdraget, dels på grund av brist av erfarenhet kring arbetssättet och dels på grund av att de inte vet vart de står. De menar att det finns både positiva och negativa faktorer med arbetssättet men har ännu inte sett att någon överträffar den andra och därför inte bestämt sig vad de anser om det.

Då regering och rektor inte tagit bort någonting annat från lärarkårens uppdrag för att ge plats för detta nya så är det upp till varje lärare att själv se över sitt arbete och ”klämma in det någonstans” som många respondenter uttrycker det. På den aktuella skolan för undersökningen arbetar man med Unikum vilket många lärare upplever har hjälpt dem i att finna tid för en alltmer utvecklade IUP med LPP:er, matriser och skriftliga omdömen och därmed lättare kunna sköta detta uppdrag. Många minns med fasa alla papper som de skulle hantera tidigare, nu sker nästan allt via datorn och Unikum vilket dels sparar tid och framför allt gör alla elevers kunskapsutveckling tydligare då det är lättare att både följa upp och dokumentera i datorn.

Tidsbristen var en faktor som samtliga lärare tog upp som negativ i arbete med omdömen. Det är inte bara själva omdömet som ska skrivas, utan det ska baseras på LPP, matris och redovisningsresultat av olika slag. Allt detta tillsammans utgör en stor del av lärarnas arbete.

Ida menar att:

Först ska vi ju skriva LPP:er som kräver ganska mycket arbete, sen ska vi göra matriser som ska fyllas i, undervisningen ska planeras, genomföras och utvärderas, elevernas resultat ska gås igenom och sen ska vi skriva omdömen i elevernas IUP och ha utvecklingssamtal. Allt det ingår i bedömningsarbetet så det tar jättemycket tid.

Samtliga lärare stödjer detta påstående om att arbetet tar mycket tid och menar att det är svårt att hitta den tiden då ingenting annat tagits bort för att lämna ett tidsutrymme för arbetet.

Av intervjuerna framkommer det en önskan om ett mer utpräglat yrkesspråk för lärare som de menar skulle stärka dem i deras yrkesroll och kanske även höja yrkets status. Några menar att det skulle hjälpa dem i arbetet med de skriftliga omdömena, att ha ett gemensamt språk som bas för hur omdömena ska formuleras. En av lärarna är dock skeptisk till ett alltför komplicerat yrkesspråk för lärare då hon menar att syftet med skriftliga omdömen är att elev och vårdnadshavare ska få en tydlig inblick i elevens kunskapsutveckling och då måste de kunna förstå språket för att kunna tillgodogöra sig informationen. Gör här en jämförelse med läkarspråket som hon anser vara alltför komplicerat så att vi som patienter inte förstår det.

På frågan om vad som hade kunnat göras annorlunda vid införandet av skriftliga omdömen är svaret enhetligt från alla lärare att de hade velat ha mer tid.

Lina svarar:

Mer tid. Det är faktiskt taskigt att bara kasta på oss detta uppdrag som är så pass stort utan att ge oss tid att sätta oss in i det.

En längre inkörsperiod efterfrågades av samtliga lärare i undersökningen då de upplever att de fick för lite tid att sätta sig in i uppdraget innan det skulle omsättas i praktiken.

Det mest grundläggande som svaren visar är att införandet av uppdraget med skriftliga omdömen resulterat i en större medvetenhet i respondenternas yrkesroll och mer fokus på de nationella kunskapsmålen. Den negativa konsekvensen som alla respondenter är eniga om var att det skulle ha behövts en längre inkörsperiod av uppdraget och mer tid till arbetet med det i den vardagliga verksamheten.

6.2 Bedömning

Lärarnas förklaringar till begreppet bedömning varierar men nästan alla har samma syn om att bedömningens syfte är att synliggöra elevernas kunskapsutveckling och främja en fortsatt utveckling.

Alma förklarar så här:

Det är ett förtydligande av kunskapsnivå och kunskapsutveckling hos eleverna.

Malin uttrycker det på detta sätt:

Bedömning är ett redskap, ett hjälpmedel att ta reda på vart barnen befinner sig i sin kunskapsutveckling och utifrån det avgöra hur eleven ska gå vidare.

Bedömning ses som ett redskap att kunna se och förklara kunskapsnivå och kunskapsutveckling hos elever och utifrån det arbeta vidare. Synen på bedömning är i stor grad positiv men dock är det en lärare som relaterade begreppet bedömning till granskning i ett negativt syfte utifrån erfarenhet av den egna skoltiden då bedömning användes i syfte att granska vad man inte kunde och fick eleverna att känna sig dåliga.

Lotta uttrycker det så här:

Själva begreppet är negativt för mig, jag tänker på att döma. Jag är inte så förtjust i hur det har använts och fortfarande gör. Jag vill egentligen inte heller ha betyg överhuvudtaget utan skulle hellre se någon form av lämplighetstest då jag tycker att betyg kan vara ganska missvisande. Men jag har ju inget val så jag måste försöka hitta ett sätt att arbeta med det.

Det gemensamma för alla lärare är att deras egen intuition med bedömningsarbetet är att det ska främja elevernas kunskapsutveckling. Även den respondent som upplever själva begreppet bedömning som negativt har som intention i sitt arbete att det ska hjälpa elevernas utveckling på ett positivt sätt då hon vet att begreppet idag har en annan betydelse än tidigare. Hon upplever här en konflikt mellan hennes individuella definition av begreppet och den gemensamma i arbetslaget men menar att hon försöker ”anamma sig” det nya synsättet.

Samtliga lärare menar att det är viktigt att man frågar sig vad som ska bedömas. Poängbaserade prov är någonting som många av lärarna diskuterar när detta kommer upp. De menar att poäng kan bli vilseledande och inte spegla en kvalitativ kunskap.

Emil säger så här:

Låt oss säga att jag gör ett prov om t.ex. valet som vi arbetat med under hösten och varje fråga ger ett visst antal poäng beroende på hur många svar man ska ge på frågan. På frågorna om vad demokrati och diktatur är så kan de få två poäng vardera men på frågan om vilka olika partier de kan så får de en poäng för varje parti. Resultatet kan då bli att en elev får åtta poäng för att den rabblat upp åtta partier och en annan elev får fyra poäng för att den kunnat redogöra för vad demokrati och diktatur är. Vilken kunskap här är det som är mer värt? Det är svårt att göra bra poängbaserade prov som mäter en kvalitativ kunskap så därför har jag börjat ge kommentarer på prov och bedöma dem utifrån den LPP som skapats för arbetsområdet.

Lärarna menar att kunskap och medvetenhet om vad som ska bedömas och hur det ska bedömas är oerhört viktig. I det arbetet har LPP:er hjälpt dem då LPP:erna tydligt visar vad som ska bedömas. Fokus läggs på vad målet med arbetsområdet är och inte hur många poäng någon får på ett prov. Lärarna menar att det minskar risken för att en kvantitativ kunskap går före en kvalitativ.

Några menar dock att det finns en risk att de skriftliga omdömena gör att fokus läggs på vad eleverna kan produktmässigt sett då man kanske grundar dem på produktmässiga underlag och tappar fokus på kunskapsprocessen. Därmed förlorar omdömena i så fall sitt syfte om att vara formativa och blir istället summativa.

6.3 Dokumentationsunderlag för skriftliga omdömen

Dokumentationen som lärarna har till grund för bedömningsarbetet varierar. Det gemensamma för dem alla är det webb-baserade arbetsverktyget Unikum som skolan arbetar med där alla elever har sin egen sida och IUP med matriser och skriftliga omdömen, och där det finns LPP:er och matriser för varje ämne och tema.

I undersökningen fann jag att det finns olika metoder för hur lärarna på skolan kompletterar Unikum med andra underlag. Två av lärarna använder sig av loggbok som de skriver någonting i varje dag om någonting som de har uppmärksammat hos sina elever. Det kan vara anteckningar som ”bra reflektion kring nazismens betydelse för utvecklingen kring andra världskriget”, ”idag klarade Anna tiotalsövergången” eller ”bra reflektion kring demokrati vs diktatur”. Denna loggbok går de igenom med jämna mellanrum för att stämna av elevernas utveckling, samt i samband med skriftliga omdömen, IUP och utvecklingssamtal.

Alma menar att:

Att arbeta med loggbok är för mig ett sätt att komma ihåg alla dom där små sakerna som jag annars lätt glömmen men som är väldigt viktiga. Det är så mycket som man ska hålla koll på idag som lärare och jag känner inte att jag klarar att göra det i huvudet utan måste anteckna en del saker för att underlätta för mig själv. Loggboken använder jag som ett underlag när jag skriver mina elevers omdömen och fyller i deras matriser. Det är ett komplement till de texter, prov och muntliga framträdanden som de gör.

Den ena av lärarna beskriver syftet med loggboken som ett sätt att komma ihåg alla småsaker som man uppmärksammar under en lektion men som man sedan glömmen bort då man går vidare med nästa arbetsuppgift. Kommentarer används sedan som underlag för kunskapsbedömningen. Läraren menar att kunskapskontroll som t.ex. prov inte visar hela bilden, prov bidrar mer till en summativ bedömning då det kontrollerar i efterhand vad eleven lärt sig. Loggboken menar hon har en mer formativ funktion då den bl.a. används som

underlag för den pågående undervisningen då hon går igenom den med jämna mellanrum för att få en bild av vart eleverna befinner sig, både individuellt och som grupp. Den används även som underlag när de skriftliga omdömena ska skrivas och även under utvecklingssamtalet då hon kan återge exempel för vårdnadshavarna ur elevens kunskapsutveckling. En av lärarna som undervisar i ett praktiskt ämne låter eleverna skriva egna loggböcker i slutet av varje lektion där de kort reflekterar över vad de gjort under lektionen och sin utveckling i förhållande till målen som läraren satt upp på väggarna så att de är synliga för eleverna. Samma lärare samtalar mycket med eleverna och observerar dem vid olika aktiviteter. Hon anser att hon då får en bra inblick i hur de tänker och arbetar. Hon säger sig vara fokuserad på elevernas process och inte på deras produkt och därför är deras tankar en viktig del i bedömningsarbetet.

Många av lärarna baserar sin bedömning av elevernas kunskapsutveckling på ett samlat material av texter, diagnoser, prov, muntliga framträdanden som t.ex. redovisningar och intryck samlade från lektioner. Lärarna i de yngre åldrarna på skolan arbetar i de flesta fall med färdiga läromedelsmaterial. Dessa material är uppbyggda utifrån kursmålen och innehåller övningar, diagnoser och utvecklingsscheman. På skolan arbetar man även med ett diagnosmaterial inom matematik som heter *Diamant*, samt ett antal andra diagnosmaterial. De nationella proven ligger även de till grund för bedömningsarbetet och för hur undervisningen ska läggas upp utifrån hur elevernas resultat på proven ser ut.

6.4 Syn på skriftliga omdömen

Av undersökningens resultat kan det utläsas att de flesta lärare är positiva till skriftliga omdömen. Många upplever att de fått ett större fokus på sin lärarroll och uppgift, vad de gör och varför de gör det. I detta säger några lärare att arbetet med de lokala pedagogiska planeringarna är en oerhörd stor hjälp. I arbetet att ta fram detta blir vad, hur och varför tydligt med ett arbetsområde, samt även hur detta ska utvärderas. Detta har gett dem ett större fokus på vad de ska göra och gör det då lättare att fullfölja arbetet. Blir man osäker på vägen så har man sin planering att titta i och på så sätt återfå fokus på målet med arbetet.

För att skriftliga omdömen ska främja elevernas kunskapsutveckling menar de flesta respondenter att det är en förutsättning att omdömen används på rätt sätt. Det är viktigt att omdömena grundar sig i en bra bedömning och utformas på ett bra sätt. En lärare däremot skiljer sig från de andra i tanken att hon kan uppleva utformningen och språket som negativt, följt av att hon tycker att språket ofta är för generellt så att det som skrivs inte återspeglar verkligheten på rätt sätt.

Lotta säger att:

Jag tycker att språket gör att det kan bli vinklat, lite osant då man inte får skriva rätt ut hur läget är. Jag tror föräldrar helt enkelt bara vill veta vart deras barn står, rakt på sak och inte få det inhuldat i en massa fint babbel. Det ville i alla fall jag som förälder.

Hon menar att elev och vårdnadshavare har rätt att få en rättvis bild av elevens kunskapsutveckling och att då omdömen inte får vara värderande så finns risken att de blir alltför neutrala i sitt innehåll. Vidare menar hon att vi lärare står inför dilemmat att vi eftersträvar ett gemensamt yrkesspråk som vi vill använda oss av i våra omdömen men att omdömena har som syfte att informera elev och vårdnadshavare och då måste de vara skrivna på ett språk som de förstår.

En av respondenterna som är positiv till skriftliga omdömen pekar samtidigt på att den effekt som skriftliga omdömen skulle kunna bidra med kan utebli då tiden för att planera bra och intressanta lektioner försvinner alltmer. Läraren menar att a och o är kvaliteten på undervisningen.

Alfred menar att:

Har man dålig kvalitet på undervisningen så spelar det ingen roll hur mycket tid man lägger på IUP och skriftliga omdömen och hur man ska formulera dem.

Med detta menar han att förutsättningen för att eleverna ska utvecklas positivt är en bra undervisning. Och ifall skriftliga omdömen tar alltför mycket tid från lektionsplaneringen så hämmar man elevernas kunskapsutveckling genom att arbeta med någonting som egentligen har som syfte att främja den. Undersökningen visar att denne lärare ofta skriver korta omdömen och hänvisar till matrisen i dessa, samt samtalar mycket med eleverna och vid utvecklingssamtalen utvecklas elevens kunskapsutveckling i samtal med elev och vårdnadshavare vidare.

6.5 Arbete med skriftliga omdömen

Undersökningen visade att det finns stor variation på hur skriftliga omdömen kan se ut. Den visade på både omdömen som lever upp till Skolverkets riktlinjer och de som inte gör det. Samtliga lärare refererar till Skolverkets riktlinjer på frågan om vilka riktlinjer de har fått för utformandet av de skriftliga omdömena. Ett flertal av respondenterna efterfrågade tydligare riktlinjer. Gärna nationellt standardiserade mallar. Detta då de menar att det skulle underlätta arbetet för lärarna och dessutom minska risken för att de utformas på fel sätt. Det skulle dessutom möjliggöra en jämförelse mellan elever, lärare och skolor.

Kompetensutvecklingen och informationen för arbetet har varit likvärdig för alla lärare på skolan, inte bara de intervjuade, med några undantag för t.ex. den respondenten i intervjustudien som studerade vid införandet av uppdraget. Men många av respondenterna upplever att de kunde fått mer utbildning.

Det lärarna upplever svårast med att formulera skriftliga omdömen är att inte vara värderande. I t ex ämnet musik kan ett omdöme se ut så här:

Du sjunger gärna och spelar flera instrument. Fortsätt så.

Detta omdöme är dels värderande då det säger att eleven sjunger gärna vilket blir ett värderande påstående om hur läraren tror att eleven uppfattar ämnet. Ifall man i ett omdöme skriver om hur eleven är som person, inställning till skolan eller agerar under lektioner så ska detta kopplas till målen eller skrivas som kommentar till elevens sociala och personliga utveckling. Många menar även att de inte ser något fel i att skriva vissa saker som enligt Skolverket anses värderande.

Anna säger så här:

Jag ser inget fel med att skriva att eleven är glad och positiv på lektionerna, att den deltar aktivt eller gärna skriver eller sjunger eller vad det nu kan vara. Det visar ju bara att eleven tycker om ämnet.

Lotta uttrycker det så här:

Förr kunde jag skriva t.ex. att Kalle har ofta myror i byxorna och både Kalle och hans föräldrar förstod precis vad jag menade och fick en bra bild av hur han kunde vara på lektionerna.

Jag tolkar det som att en del lärare saknar att kunna uttrycka sig mer fritt i omdömena och kunna synliggöra mer om elevens personliga inställning och upplevelse av ämnet, samt hur eleven agerar på lektioner och visa på dess personliga och sociala utveckling.

Den största bristen som undersökningen visar bland de omdömen som analyserades är att de inte kopplas till de nationella målen. Denna brist är störst i de omdömen som är skrivna i de estetiska ämnena. Detta visar föregående exempel också tecken på. Det säger t.ex. ingenting om hur sången är kopplad till de nationella målen för musik. Vidare skriver läraren att eleven spelar flera instrument men det beskrivs inte vilka eller hur eleverna spelar dem och hur det är kopplat till målen. Omdömet avslutas med "Fortsätt så", vilket inte är en tillräcklig beskrivning av vad eleven behöver utveckla vidare i förhållande till målen.

Undersökningen visar en tendens mellan de omdömen som inte följer Skolverkets riktlinjer och de lärare som tycker att detta arbete är svårt och upplever att de inte fått tillräckligt med stöd och information om arbetet.

I vissa fall finns det inget skriftligt omdöme för elevens kunskapsutveckling inom ämnet utan som kommentar står det endast "se matris". Detta hade kunnat ses som tillräckligt ifall rektorn på skolan inte beslutat att matrisen ska kompletteras med ett skriftligt omdöme. Det finns även omdömen med kommentarer om att eleven "är på god väg att nå målen" eller "kommer att nå målen" men som inte specificeras med vilka mål eller vad eleven ska göra för att nå dem.

Alla lärare svarar att de fått information om skriftliga omdömen i samband med att uppdraget infördes, samt en del återkommande utbildningsdagar till detta. Skolan hade nyligen två utbildningsdagar med skriftliga omdömen i fokus efter att de fått kritik från Skolinspektionen. Skolinspektionens kritik mot skolans omdömen var att de ibland var värderande, inte kopplade till målen och inte framåtsyftande på det sätt som riktlinjerna strävar efter. Detta stämmer väl överens med min undersökning av skolans omdömen som en del skrivits innan inspektionen och en del efter.

Några av de intervjuade lärarna undervisar i både estetiska och teoretiska ämnen och några arbetar även som klasslärare och undervisar därför i teoretiska, estetiska ämnen och även praktiska ämnen. Som svar på frågan ifall de upplever någon skillnad i hur de arbetar med omdömen i teoretiska, estetiska och praktiska ämnen svarar samtliga att de inte upplever någon skillnad. De menar att då elevernas kunskapsutveckling och omdömen ska belysas utifrån målen så blir det konkret i vad de ska titta på. Därför går de alltid efter kursmålen för respektive ämne och då blir det ingen skillnad i hur de bedömer eller formulerar omdömen mellan de olika ämnena.

Enligt Skolverket (2009) ligger ansvaret för hur omdömena ska formuleras på varje skolas rektor. Det är rektor som beslutar hur omdömena ska formuleras efter de riktlinjer som finns. Av studien framkom att rektorn på den undersökta skolan inte gett några tydligare riktlinjer för lärarna utan endast återgett Skolverkets riktlinjer. Respondenterna menar att det är samarbetet med deras kollegor som hjälpt dem mest i arbetet men att de gärna hade sett mer hjälp och stöd uppifrån. En av respondenterna som är lärare inom ett praktiskt ämne säger att hon som ensam undervisande inom sitt ämne ofta kan känna sig ensam.

Lotta uttrycker det så här:

De andra har ju alltid någon som de kan bolla med. De är ju så många som undervisar i svenska, matte, so och så, så de har ju varandra att prata med. De är ju insatta i varandras ämnen. Skulle jag komma där och prata om mitt ämnes innehåll med teknik och så vidare

så vet ju inte dom vad jag pratar om och kan ju då inte hjälpa mig så som de hjälper varandra.

Känslan av ensamhet kommer från att hon inte har någon annan att diskutera sitt arbete med eller utformningen av de skriftliga omdömena. Hon blir därför lämnad att ensam arbeta fram omdömen för sitt ämne.

Intervjuundersökningen visar på att de flesta lärare använder sig av mallar när de formulerar sina skriftliga omdömen. En del skapar vad de kallar "normalitetsmallar" för respektive ämnen när de ska skriva omdömen, dessa mallar representerar det spann där de flesta elever brukar befinna sig. När de sedan ska skriva de skriftliga omdömena klistrar de in dessa mallar och ändrar dem sedan efter respektive individ för att stämma överens med den individuella kunskapsutvecklingen. En del använder sig av mallar på ett sådant sätt att en mall skapas efter målen som satts upp för ämnet och "klistras" in i varje elevs ruta för ämnets omdöme och därefter bearbetas för att anpassas efter kunskapsutvecklingen hos eleven. En del lärare har en handskriven mall som de tittar på och använder som grund när de formulerar varje elevs omdöme. I en del fall ser man en skillnad mellan hur mallen omarbetats för att individanpassas efter elevernas individuella utveckling men i vissa fall är förändringen av mallen väldigt liten, i några fall ingen alls. I vissa fall används samma omdöme för både en elev som förväntas nå målen inom ämnet och en som inte förväntas göra det och detta förtydligas då i en kommentar från läraren om vad som behöver utvecklas. Samtliga lärare förklarar valet av arbetssätt med att tiden inte finns till att formulera nya omdömen för varje elev och ämne, samt att detta hjälper dem att hitta bra formuleringar, ett bra språk som de anser stämma överens med riktlinjerna.

Att arbeta med mallar menar respondenterna är deras sätt att "klämma in" detta uppdrag i deras redan tidigare uppdragsfyllda arbete. Det är kanske inte det optimala att göra enligt vissa som menar att varje elev ska få ett individuellt omdöme skrivit om sig, men det är det alternativt lärarna säger sig ha utifrån de förutsättningar de fått för uppdraget. Vi ser alltså att lärarna medvetet frångår deras syn på uppdraget att formulera individuella omdömen som baseras på individuella bedömningar för att hinna med det.

6.5.1 Utformning av skriftliga omdömen med mallar

Som jag nämnt tidigare så visar undersökningen på att de flesta lärare använder sig av mallar på olika sätt i arbetet med att formulera skriftliga omdömen. Nedan följer två omdömen som visar på hur en mall kan användas till två elever med olika kunskapsutveckling. Omdömena är skrivna i ämnet samhällskunskap. Det första omdömet är skrivet för en elev som riskerar att ej nå målen i samhällskunskap och därför har ett åtgärdsprogram i ämnet. Det andra är skrivet för en elev som är på god väg att nå målen.

Omdöme 1

I höst har vi arbetat med målet att argumentera. Här visar du helst inte din förmåga att uttrycka dig muntligt. Du talar helst inte alls utan gör enbart detta med stöd från pedagogen. Du kan uttrycka åsikter så att andra förstår och begriper vad du vill framföra. Du visar att du kan redogöra för ett ämne i skrift. Om du får stöd klarar du det i halvklass även muntligt.

Att läsa har vi också arbetat med, här visar du god förmåga att förstå och tolka texter. Du kan reflektera över innehåll och har flyt i din läsning. Du har utvecklat din förmåga i att formulera dig i skrift, du visar en större säkerhet men jag ser även att du kan utveckla denna ytterligare. Du skriver läsligt och oftast helt korrekt. Du har god förmåga att strukturera din text när du skriver.

Omdöme 2

I höst har vi arbetat med målet att argumentera. Här visar du mycket god förmåga att uttrycka dig muntligt. Du talar tydligt och beskrivande, så att andra förstår och begriper vad du vill framföra. Du visar att du kan redogöra för ett ämne på ett innehållsrikt sätt. Ibland kan du veckla in dig i alltför avancerade formuleringar, då kan dina kamrater ha svårt att förstå dig.

Att läsa har vi också arbetat med. Här visar du utmärkt förmåga att förstå och tolka texter. Du kan reflektera över innehåll och har flyt i din läsning. Du har utvecklat din förmåga att formulera dig i skrift. Du skriver läsligt och korrekt. Du kan utvecklat din förmåga att strukturera din text när du skriver samt att utöka din textmängd.

Dessa två omdömen visar på att de är formulerade efter en mall men skillnaderna i de båda elevernas kunskapsutveckling inom ämnet går att utläsa.

Ännu ett exempel på hur en lärare arbetar med en mall följer nedan där omdömen för tre elever redovisas. Dessa tre elever kan delas in i tre olika kategorier, ”kunskapssvag, normal och kunskapsstark”. Omdömena är skrivna i ämnet svenska.

Omdöme 1

Tal och samtal

Du visar att du arbetar mot målen genom att du berättar händelser så att innehåll och handling på ett tydligt sätt kommer fram. Du vill gärna ha muntliga instruktioner riktade direkt till dig. Du kan samtala om saker som har hänt dig och andra.

Läsförståelse

Du arbetar aktivt mot målen genom att läsa olika typer av texter och kunna återberätta handlingen skriftligt eller muntligt.

Läsa

Du läser enkel text och rättar dig själv

Skriva

Du visar att du kan skriva med en röd tråd i enklare texter. Du skriver läsligt för hand. Du kan skriva faktatexter med tydligt innehåll.

Mål

Du ska använda stor bokstav och punkt i egna texter. Använda små bokstäver och mellanrum när du skriver

Omdöme 2

Tal och samtal

Du kan både ge och ta emot muntliga instruktioner. Du kan samtala om saker som har hänt dig och andra. Du kan ställa frågor och ge kommentarer till andra.

Läsförståelse

Du visar att du kan läsa olika typer av texter och återberättar handlingen skriftligt eller muntligt.

Skriva

Du skriver texter med början, mitten och ett slut där det är lätt att förstå handlingen. Du använder stor bokstav och punkt i dina texter. Du skriver läsligt för hand. Du kan skriva faktatexter med tydligt innehåll.

Mål

Se matris.

Omdöme 3

Tal och samtal

Du visar att du kan berätta och beskriva vardagliga händelser så att innehåll och handling på ett tydligt sätt kommer fram. Du kan både ge och ta emot muntliga instruktioner. Du kan samtala om saker som har hänt dig och andra. Du kan ställa frågor och ge kommentarer till andra eller till bilder och texter.

Läsförståelse

Du visar att du kan läsa olika typer av texter och kan återberätta handlingen skriftligt eller muntligt. Du har god läsförmåga.

Skriva

Du visar att du kan skriva lång text med början, mitten och ett slut där det är lätt att förstå handlingen. Du har visat prov på god skrivteknisk förmåga då du hade stanine 8 på stavningstestet. Mycket högt. Du använder stor bokstav och punkt i egna texter. Du skriver läsligt för hand. Du kan skriva faktatexter med tydligt innehåll.

Mål

Skriva texter med styckeindelning, talstreck och kommatering.

Omdömena är tydligt uppdelat i ämnets olika områden och elevernas kunskap inom varje del redogörs tydligt. Omdömet avslutas med konkreta mål för eleverna om vad de ska träna på. Detta kompletteras med kursmålen som finns kopplade vid sidan av omdömet, en matris och arbetsätt som ska användas för att hjälpa eleverna att nå sina mål. För den elev som är på väg att nå målen har något specifikt mål inte skrivits ut utan man hänvisas till matrisen för att se vad eleven kan gå vidare med. Både i omdömenas olika delar och i målen kan man urskilja elevernas skillnader i kunskapsutveckling inom ämnet. Dessa tre omdömen uppfyller även de riktlinjer som finns.

6.5.2 Individuellt utformade omdömen

Här är ett exempel på hur lärare arbetar med individuella omdömen för varje elev. Dessa två omdömen är skrivna av samma lärare i ämnet matematik.

Omdöme 1

10-kamraterna kan du om du inte känner stress. Det logiska tänket blir bättre och bättre. Fingrarna använder du mindre denna termin än förra. Allt utvecklas i rätt riktning. Se matris till höger.

Omdöme 2

Din taluppfattning har blivit mycket bättre denna termin. Men du känner dig inte helt säker ännu. Därför tvekar du många gånger på din egen förmåga. Du arbetar bra med specialläraren och ska fortsätta med det. Åtgärdsprogram skall upprättas.

Dessa två omdömen är ganska likartade men skiljer sig ändå åt. Här har läraren valt att inte arbeta efter en mall utan skriver korta individuella omdömen och hänvisar därefter till matris och åtgärdsprogram. De är skrivna för två elever som ligger ganska olika i sin utveckling då en förväntas nå målen i matematik och en inte förväntas göra det och därför skall ha ett åtgärdsprogram.

6.5.3 Omdömen med matris

Undersökningen visade på flera omdömen som stöds av matriser på olika sätt. Nedan följer ett exempel där man i omdömet tydligt redovisar elevens kunskapsutveckling utifrån en matris.

Omdöme

Vårt första tema under hösten har varit Valet. Här har du visat god förmåga i alla de delar jag bedömer. Se matrisen. Nästan alla nivåer 1-4 klarar du redan. Det du kan utveckla är nivå 4, att delta i diskussioner och kunna vara lyhörd inför andra. Lyssna in mer vad andra säger. Detta kan och ska vi arbeta vidare med mycket under vårt tema "lag och rätt" där vi för mycket diskussioner.

6.5.4 Omdömen med kompletterande kommentarer

Skriftliga omdömen ska endast innefatta hur elevens kunskapsutveckling står i förhållande till målen och vad eleven kan arbeta vidare med för att fortsätta utvecklas. Elevens sociala eller personliga utveckling skall ej finnas med i omdömet utan ifall rektor beslutar kan detta skrivas med under en annan del i den individuella utvecklingsplanen (Skolverket, 2009). I verktyget Unikum som skolan använder har man gjort plats för detta på olika sätt. Ofta kommer lärarens omdöme först och sen finns det en egen plats för lärarens kommentar, eller så kommer lärarens kommentar först och omdömet efteråt. I vissa fall så återfinns lärarens kommentar och omdöme under samma rubrik. Nedan följer ett exempel på hur det kan se ut i ämnet bild.

Omdöme

Du tar ansvar för ditt bildskapande genom att välja metod och material som passar uppgiften. Du har egna tankar och idéer som du genomför. Du visar god förmåga att uttrycka dig i bild, samt diskutera och förstå andras bilder. Att utveckla: att djupare tolka och analysera andras bilder. Ge egna bilder en personlig prägel.

Kommentar

Du tar ansvar för ditt bildskapande men ibland gör du uppgifterna lite väl snabbt. Resultaten skulle kunna bli mer uttrycksfulla om du gav dig själv och din uppgift mer tid. Hasta inte iväg bara för att få något gjort.

6.5.5 Fullgoda omdömen

Undersökningen visar ett flertal omdömen som följer Skolverkets riktlinjer. I dessa redovisas elevens kunskapsutveckling i förhållande till målen, de är inte värderande och i samtliga fall kompletteras det med en matris där elev, vårdnadshavare och lärare tydligt kan se vilka områden inom ämnet eleven uppnått och vad som ska utvecklas vidare. Här följer några exempel:

Omdöme 1

Du har visat att du är på god väg att nå målen i idrott genom att du har deltagit aktivt i moment som bollsport, redskap, friidrott, dans och olika lekar. Du har visat att du är bra på att samarbeta och du har visat att du är en bra lagkamrat.

Omdöme 2

Du har god läs- och hörförståelse, du kan säga och förstå enkla meningar och glosor, du kan också skriva en del ord. Det du kan utveckla vidare är att vara lite mer aktiv på lektionerna och uttrycka dig på engelska.

Båda dessa omdömen visar på hur eleven utvecklas inom ämnet och båda visar på vad eleven kan arbeta vidare med, det första genom den matris som finns kopplad till omdömet och det andra där det finns utskrivet i omdömet. Till båda omdömen finns även mål att utveckla från kursplan kopplade.

6.5.6 Bristfälliga omdömen

I samtliga ämnen utom musik fanns en matris kopplad till respektive ämne i elevernas IUP. Detta gör att matris och omdöme kompletterar varandra och ger en tydlig bild av elevens kunskapsutveckling. Som jag påvisat tidigare så hänvisas man ofta till matrisen för ämnet i lärarnas omdömen, annars så ligger den alltid bredvid så att alla parter kan ta del av den och få en tydlig bild av elevens kunskapsutveckling och en bättre förståelse av omdömet. Men som fallet var i ämnet musik då det dels inte fanns en matris kopplad till ämnet och dels att omdömena inte följer riktlinjerna blir det följaktligen svårt för elev, vårdnadshavare och lärare att få en tydlig bild av elevens kunskapsutveckling inom ämnet och vad som ska utvecklas vidare.

Att arbeta efter mallar som visade sig vanligt i undersökningen skilde sig åt i hur man arbetar med dem. I några ämnen användes mallarna på ett sådant sätt att de inte omformulerades i någon större utsträckning för att individanpassas och visa på den enskilde elevens kunskapsutveckling i förhållande till målen. Ett sådant exempel återfanns i ämnet musik.

Musik

Du sjunger gärna, spelar flera instrument, har god rytmkänsla. Så bara fortsatt!

Du sjunger gärna, spelar flera instrument, har god rytmkänsla m.a.o. du når lätt målen!

Du når lätt målen i musik! Bara fortsatt!

Du bör lätt nå målen i musik för år 9! Lycka till!

Du bör lätt nå målen i musik!

Du når lätt målen i musik! Vi kan gärna gå igenom dem så det blir tydligt.

Du sjunger jättefint, har en bra rytmkänsla, kan mer än vad du tror! Lycka till med målen för år 9!

Så här ser lärarens omdömen ut för samtliga av eleverna som undervisas i ämnet. Man ser att läraren arbetat efter en sorts mall för hur omdömena formulerats men denna mall har inte omformulerats i någon större grad för att individanpassas efter varje enskild elev och dess kunskaps utveckling i förhållande till målen och planeringen för undervisningen. Den framåtsyftande delen i form av t.ex. "Så bara fortsatt!" är inte tillräcklig i sitt innehåll om vad eleven ska arbeta vidare med. Att det inte finns någon matris kopplad till ämnet gör dessa omdömen än mer ofullständiga, samt att de innehåller värderande kommentarer.

6.6 Sammanfattning av resultat

Jag ser en stor variation av hur lärare på en och samma skola formulerar sina omdömen. En del följer Skolverkets rekommendationer, andra inte. Jag tycker mig se ett samband mellan lärarnas inställning till bedömning och skriftliga omdömen i deras sätt att formulera dem. Undersökningen visar tydligt hur lärare arbetar med mallar av olika slag när de skriver omdömen.

I likhet med Skolinspektionens rapport saknade ett flertal av lärarna ett gemensamt yrkesspråk i arbetet med de skriftliga omdömena. Detta för att dels arbeta fram en gemensam form för hur IUP och omdömen formuleras och dels för att utveckla den yrkesmässiga professionen då de upplever det positivt att kunna uttrycka sig med ett professionellt yrkesspråk istället för ett vardagligt. Detta stöds även av Colnerud m.fl. (2002) som menar att ett yrkesspråk förhöjer både yrkets status och professionen för de yrkesverksamma inom området.

7. Diskussion

Undersökningen kommer nedan att diskuteras först utifrån metod och sedan följer en resultatdiskussion.

7.1 Metoddiskussion

Den empiriska information som samlats in för denna undersökning är de kvalitativa intervjuerna och de skriftliga omdömena. Utifrån undersökningens syfte är en kvalitativ metod till fördel då det är lärarnas syn på omdömen som är av intresse. Detta stöds av Esaiasson m.fl (2007) förklaring av kvalitativ metod där fokus ligger på den intervjuades uppfattning om ett fenomen. Motsatsen till kvalitativ metod är kvantitativ. Den kvantitativa metoden utgår från mätningar av olika slag, t.ex. enkätundersökning och experiment. Men då syftet med denna undersökning är att ta del av lärarnas uppfattningar var en kvantitativ metod inte aktuell för undersökningen. En kvantitativ metod hade inte främjat utförliga och personliga svar från deltagarna och därmed utgjort ett hinder för undersökningen. De kvalitativa intervjuerna ger större möjlighet att få en bra och personlig kontakt med de intervjuade än en kvantitativ. Något som var viktigt i denna undersökning var även att då syftet var att ta del av lärarnas individuella tankar om skriftliga omdömen så fanns det inga rätt eller fel.

Provintervjuer hade med fördel kunnat genomföras innan undersökningens intervjuer. Men detta var inte möjligt då det inte fick plats inom tidsramen för undersökningen, samt att jag hade tilltro till min förmåga att intervjuar då jag gjort det tidigare under min utbildning. Men jag ser i efterhand att provintervjuer hade varit en fördel för att testa frågorna och se hur de fungerar och träna upp min intervjuförmåga och därmed få en större trygghet i min roll. Transkriberingen synliggjorde brister i min intervjuarroll då jag t.ex. kunde ställa ledande frågor och ibland inte följa upp med följdfrågor. Intervjuernas grundläggande frågor hade även kunnat omformuleras och mer genomtänkta följdfrågor hade kunnat formuleras innan för att lättare kunna följa upp olika tankegångar och ge utförligare svar. Resultatet kan alltså ha påverkats av uteblivna provintervjuer då omständigheterna under intervjuerna kan ha gjort att deltagarna inte delgett mig alla sina tankar kring ämnet.

Kritik kan riktas mot kvalitativa forskningsmetoder som t.ex. intervjuer då risken finns att de inte är objektiva i den bemärkelsen att det sker ett samspel mellan intervjuaren och den som intervjuas vilket är en väsentlig del av en intervju och kan påverka resultatet. Samspelet gör att en objektivitet inte går att uppnå då jag som intervjuare både medvetet och omedvetet kan ha påverkat intervjun med min närvaro, formulering av frågorna, mitt sätt att ställa frågorna, följdfrågor och vilken respons jag gav deltagarna när de svarade på frågorna (Esaiasson m.fl, 2007, Stukát, 2005).

Ett större antal deltagare hade varit önskvärt då det gett mer underlag för studien men detta fanns dels inte plats för inom ramen för denna undersökning, samt att en del lärare som var

tänkta att intervjuas tackade nej. Men jag upplever ändå att jag fått ta del av tillräckligt med tankar för att kunna utläsa ett rättvist resultat av undersökningen.

Sammanfattningsvis så finns det brister i den kvalitativa metoden som ligger till grund för denna undersökning men jag anser ändå att valet av metod var riktigt då det var den bäst lämpade för undersökningen och därmed gett ett bättre resultat än vad en kvantitativ metod hade gjort.

7.2 Resultatdiskussion

Resultatet kommer här att diskuteras utifrån undersökningens syften; vilken syn lärarna har på begreppet bedömning, lärarnas syn på skriftliga omdömen, hur lärare arbetar med omdömen, hur skriftliga omdömen kan formuleras och hur lärare samarbetar med bedömning och skriftliga omdömen.

7.2.1 Bedömning

Synen på begreppet bedömning visade sig i stort vara likvärdig mellan undersökningens deltagande lärare med ett fåtal undantag. Bedömning ska fungera som ett verktyg för att identifiera kunskapsnivån hos en elev och ge underlag för att göra en plan för hur man ska arbeta vidare (Skolverket, 2009b) Den lärare som avvek från de andra i sin negativa syn på bedömning menar att bedömning kan verka i ett negativt syfte då risken finns att fokus läggs på det eleven inte kan. Risker som finns med bedömning är t.ex. att lärare gör missbedömningar eller att elever blir kränkta (Folke-Fichtelius 2010). Därför är det viktigt att den som bedömer har kunskap om vad som ska bedömas och hur det ska redovisas. Syftet med skriftliga omdömen är att de ska ha en formativ funktion och för att de ska uppnå detta syfte så är det av stor vikt att de lärare som skriver dem grundar sin bedömning på ett bra bedömningsarbete och vet hur de ska göra resultatet av det synligt i de skriftliga omdömena (Skolverket, 2009b).

Enligt Skolverket (2009b) ska skriftliga omdömen verka i ett formativt syfte då det ska visa på elevens kunskapsutveckling. Men efter att ha tagit del av lärarnas tankar kring bedömning och skriftliga omdömen, samt tittat på ett antal skriftliga omdömen och hur de formuleras kan jag inte se att skriftliga omdömen enbart grundar sig på en pågående utveckling. Man väger in elevens redan inhämtade kunskaper, särskilt som matriser är väldigt tydliga i att sätta en gräns mellan den redan inhämtade och den ännu ej inhämtade kunskapen, även om matriser även har en framåtsyftande funktion att tydligt visa på vad som ska arbetas vidare med (Skolverket, 2009b).

Flertalet lärare ansåg sig lägga fokus på elevernas kunskapsprocess. Diskussionen om poängbaserade prov och hur vilseledande de kan vara uppkom vid ett flertal tillfällen. De vill se vilken förståelse eleven skapat för ämnet och fokusera på den kvalitativa kunskapen istället för den kvantitativa.

7.2.2 Syn på skriftliga omdömen

Som undersökning visade så menar en del lärare att konsekvensen av att uppdraget med den nya IUP:n som ska innehålla skriftliga omdömen ålagts lärarna utan att någonting annat har

tagits bort, gjort att tidsbristen blir än mer påfallande i ett redan tidskrävande yrke. Lärarna har lämnats att själva ansvara för att få detta att passa in i deras schema och besluta vad de ska ta bort. Lärarna menar att lektionsplaneringen blivit det som fått mindre tid. Detta för att trycket uppifrån på detta inte är lika stort som trycket att vara med på möten och konferenser och arbeta med de övriga delarna i IUP:n m.m. Men som en lärare uttryckte det så är kvaliteten på undervisning oerhört viktig och en förutsättning för att eleverna ska kunna utvecklas. Jag tror att det behövs en specificering i lärares arbetstid för hur mycket tid arbetet med skriftliga omdömen får ta. Skolverket (2009b) menar att omdömena ska ligga till grund för undervisningen och att de ska ha en formativ funktion. En formativ bedömning ska ske under arbetets gång och ge kontinuerlig information om elevens utveckling för att därifrån gå vidare med ett arbetssätt och område som verkar för fortsatt utveckling (Tholin, 2007). Jag tolkar det som att för att dessa två delar ska samverka på ett sådant sätt så att omdömen ligger till grund för undervisningen och på så sätt ger en kvalitativ undervisning då den grundar sig i elevens utveckling och behov för fortsatt lärande, kräver tid.

7.2.3 Arbete med skriftliga omdömen

Att arbeta med mallar visade sig vara ett återkommande arbetssätt med att skriva omdömen. Det visade på ett effektivt och i vissa fall kvalitativt arbetssätt om än konsekvensen blir att de individuellt formulerade omdömena uteblir. Jag ser det som att mallar inte behöver ge en negativ konsekvens fastän det innebär att eleverna inte får individuella omdömen, vilket Skolverket rekommenderar (2010). Anser att ifall mallen används på rätt sätt och omarbetas så att den visar elevens utveckling på ett bra sätt så visar omdömet den individuella utvecklingen.

Skolinspektionens undersökning (2010a) visade på en brist vad gäller synliggörande av mål i skriftliga omdömen. Detta fann jag även i min undersökning. De omdömen som uppvisade brister med att arbeta med mallar anser jag vara i de fall där mallen inte omarbetades för att belysa den individuella elevens utveckling inom ämnet. I dessa fall kunde jag återse i princip samma omdöme för samtliga elever läraren skrivit omdömen om. Omdömena ifråga uppvisade heller inte någon koppling till målen utan i vissa fall stod endast att eleven förväntas uppnå målen för ämnet. Bristen på koppling till nationella mål var tydligast i de omdömen som skrivits i ämnet musik. I ämnet musik är det inte väsentligt ifall eleven t.ex. sjunger bra eller t.ex. spelar flera instrument varför dessa omdömen inte fyller sin funktion. Det som är väsentligt att veta i detta fall är elevens kunskap om vilka funktioner de olika instrumenten har, samt hur man kan arbeta med rösten på olika sätt.

7.2.4 Utformning av skriftliga omdömen

Skolinspektionens rapport (2010) visade på stor variation i hur lärare arbetar med och formulerar sina omdömen, en osäkerhet i formulering och saknad av ett gemensamt språk vilket även denna undersökning visade exempel på. Av deltagarnas svar kunde jag utläsa att många upplevde en osäkerhet i hur de ska formulera sina omdömen men samtliga menar att de gör så gott de kan och försöker förstå de riktlinjer som finns även om de tycker att riktlinjerna är vaga och gärna hade sett att de var tydligare. En del av lärarna eftersökte standardiserade mallar och hoppas att det kommer i samband med den nya läroplanen som införs under 2011.

Ansvar för hur de skriftliga omdömena ska utformas efter Skolverkets riktlinjer ligger på varje skolas rektor (Skolverket, 2009a). Här har rektorn inte angett några mer specifika ramar

än att de ska arbeta efter Skolverkets riktlinjer. Allt informationsmaterial som delgetts lärarna är de publikationer som Skolverket gett ut och samtliga lärare visade sig ha fått ungefär likvärdig information och tid till implementeringen av skriftliga omdömen så orsaken till hur det kommer sig att det fanns en så stor variation bland dem är naturligtvis intressant att reflektera över. Kanske är det den tolkningsfrihet som de vaga riktlinjerna ger utrymme för som gör att variationen uppstår och en eventuell brist i ett gemensamt arbete och yrkesspråk som ligger till grund för variationen.

Majoriteten av lärarna efterfrågade standardiserade ramar för omdömen då de menar att det skulle underlätta arbetet. Standardiserade ramar menar Skolverket (2010a) inte belyser den individuella utvecklingen och försvårar en anpassning till den lokala verksamheten. Lärarna upplevde även en frustration kring det enorma arbete de lagt ner på att arbeta fram mallar och arbetssätt för omdömen, samt matriser och LPP:er och att detta arbete kan vara bortkastat då de förmodar att det i samband med den nya skollagen och läroplanen, Lgr11, kommer att medföra att omdömen, LPP:er och matriser ska se annorlunda ut.

7.2.5 Kollegialt samarbete

Ett flertal lärare i undersökningen efterfrågade ett gemensamt yrkesspråk. Detta stöd även av Skolinspektionens resultat. I Skolverkets informationsmaterial *IUP – processen, arbetet med den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen* som gavs ut året innan Skolinspektionens rapport kom kan man läsa följande:

Att planera tillsammans i ett i arbetslag eller ämneslag ger möjlighet att utveckla ett gemensamt och professionellt språk för elevernas lärande och för bedömning. Genom att tillsammans tolka och konkretisera de nationella målen underlättas arbetet med att bedöma elevernas kunskaper, vilket också utvecklar bedömarkompetensen så att bedömningen blir mer likvärdig.

(Skolverket, 2009b:12).

En annan faktor som undersökningen visade på som kan utläsas av detta är lärarnas syn på vikten av det kollegiala samarbetet. Samtliga lärare i undersökningen underströk vikten av detta då de upplever att det är genom dialog med varandra de lär sig mest inom yrket. Detta stöds även av det för undersökningen valda teoretiska perspektiv, det sociokulturella perspektivet. Dessa båda faktorer är någonting jag utifrån både arbetet med och resultatet av undersökningen stödjer då jag upplever mig själv ha utvecklats inom området för bedömning och arbete med IUP och skriftliga omdömen då jag i samtal med andra yrkesverksamma lärare tagit del av deras tankar och kunnande.

Att samarbetet mellan skolans lärare präglas av de för undersökningen valda teoretiska perspektiv; konstruktivismen, sociokulturella och fenomenografiska, visar sig tydligt i deras svar om hur de arbetar tillsammans med implementeringen av de skriftliga omdömena. De samtalar med varandra för att ta del av varandras tankar kring ämnet samt hur de ska arbeta med det. De lär av varandra då de diskuterar och delar med sig av sin kunskap. Dialogen med elev och vårdnadshavare är viktig. Lärare som inte upplevt sig ha förstått detta uppdrag lika bra som andra har sökt hjälp hos sina kollegor som hjälpt dem i utvecklingen av arbetet. Det konstruktivistiska perspektivet kan man tolka som att lärarna i arbetet med den nya IUP:n och de skriftliga omdömena får ta fram den kunskap om bedömning och lärande som de har inom sig och utveckla den på nya sätt då uppdraget innebär att finna nya tankesätt.

8. Egna tankar

Av undersökningen tyckte jag mig se ett samband mellan de lärare som upplevde detta uppdrag som negativt och hur de formulerade sina omdömen. Dessa omdömen uppfyllde inte Skolverkets riktlinjer i samma utsträckning som de övriga. Detta tolkar jag som att arbetet med bristfälliga omdömen handlar om den personliga negativa inställningen till uppdraget och bedömning som orsak och inte brist på information då samtliga lärare fått ungefär likvärdig utbildning. Det som förvånade mig mest var att en del av de omdömen som inte följde rekommendationerna skrevs efter Skolinspektionens kritik som skolan mottog i samband med Skolinspektionens rapport som publicerades i mars 2010. På skolan har man efter detta arbetat vidare med skriftliga omdömen och de riktlinjer som ska följas för att åtgärda de brister som påpekats, ett förändringsarbete som kanske kan kritiseras då en del lärare inte ser ut att ha blivit hjälpta av det. Av resultatet från den rapporten och det arbete som skolan lagt ner på uppföljningen av skriftliga omdömen finner jag variationen av hur omdömena såg ut och de stora bristerna i ett flertal av dem anmärkningsvärd.

Tidsbristen var ett faktum som påpekades av samtliga lärare som en avgörande faktor för att arbeta med omdömen på ett kvalitativt sätt. Däremot anser jag inte tidsbristen i detta fall vara en godtagbar undanflykt för att inte arbeta med uppdraget alls eller på det bristfälliga sätt som undersökningen visade att en del lärare gör, detta grundat på att de lärare som sköter uppdraget och dessutom sköter det bra har samma tid till förfogande som alla andra.

Att lärarnas upplägg för elevernas individuella utvecklingsplaner kunde se olika ut är någonting jag upplever som negativt då jag anser att lärarna på skolan ska arbeta efter samma struktur på elevernas IUP. Jag såg en struktur kring omdömen och kommentarer som upplevdes tydligare och lättare att följa. I detta upplägg för IUP:n var omdöme och kommentar separerade vilket möjliggjorde för läraren att komplettera omdömet med kommentarer av mer personligt slag för att påvisa andra sidor hos eleven än kunskapsutvecklingen inom ämnet. I de fall där lärarens kommentar och omdöme gick att finna under samma rubrik var det svårt att avgöra ifall läraren ämnat skriva en kommentar eller ett omdöme om eleven. I de fall där jag ansåg att omdömet brast i sin formulering vad gäller att beskriva elevens kunskapsnivå i dagsläget utifrån målen och hur eleven ska fortsätta arbeta för att vidareutvecklas mot målen återfanns dessa under de IUP:er där kommentar och omdöme ligger tillsammans och därför gjorde det svårt att veta ifall läraren brister i sitt arbetsätt med omdömen eller ifall läraren endast ämnat skriva en kommentar. Detta anser jag vara någonting som skolan kan arbeta vidare med för att få en tydligare IUP och att samtliga lärare följer samma struktur.

Valet av skriftliga omdömen som ämnesområde för detta arbete var utifrån det faktum att det är en stor del av mitt kommande yrke som tar vid inom snar framtid. En del som jag inte upplevde mig ha tillräckligt stor kunskap om det för att börja arbeta med. Därför valde jag att undersöka skriftliga omdömen närmare och se vilka olika metoder de redan yrkesverksamma lärarna tagit till för att sköta detta uppdrag. Jag fann ett antal olika metoder, en del bra en del dåliga och fick många tankar och idéer för hur jag ska lägga upp mitt eget arbete med skriftliga omdömen på ett sätt som jag tror och hoppas ska fungera bra. Jag fann exempel på kvalitativa arbetsmetoder som resulterade i kvalitativa omdömen som ger elev, vårdnadshavare och lärare en tydlig bild av elevens kunskapsutveckling. Jag har blivit medveten om de didaktiska konsekvenser som kan visa sig ifall bedömning används på fel

sätt. Konsekvenser som t.ex. missbedömningar och kränkningar som båda kan få oerhört negativa följder för både elev och lärare. Utifrån dessa tankar känner jag mig nu redo att ta mig an detta uppdrag som innan var främmande för mig.

9. Fortsatt forskning

Undersökningen ger upphov till ett flertal områden som är intressanta att forska vidare om. Intressant att undersöka vidare hade varit att se hur införandet av en ny IUP med skriftliga omdömen påverkar elevernas och skolans utveckling. Kommer det att innebära ett främjande av elevens kunskapsutveckling eller kommer det endast att innebära att elev och vårdnadshavare får en större inblick i den. Personligen hade jag gärna sett att uppdraget även hade burit med sig att vi kommer att se en förändring i elevernas och skolans utveckling, att vi kommer att se att våra elever lyckas bättre och att vi lärare utvecklar den medvetenhet som undersökningens lärare upplever att det gjort.

Jag tycker även att det hade varit intressant att utföra en större undersökning för att titta på ett eventuellt samband mellan lärares syn på bedömning och skriftliga omdömen och hur de arbetar med det. I undersökningen tyckte jag mig se tendenser på ett samband då de lärare som skrev de bristfälliga omdömena även hade en mer negativ syn på bedömning och arbetet med skriftliga omdömen än de andra deltagarna.

I denna undersökning och även Skolinspektionens rapport (2010) framkom att många lärare eftersöker ett gemensamt yrkesspråk. Detta är en intressant aspekt av läraryrket att följa och forska om betydelsen av, då det är ett av våra äldsta yrken men som ändå inte arbetat fram ett tydligt yrkesspråk på samma sätt som t.ex. läkaryrket. Intressant att undersöka är hur lärares yrkesspråk ska utformas för att fungera på ett bra sätt i skolan där elev, vårdnadshavare och lärare ska samarbeta och två av dessa tre parter inte är yrkesverksamma inom området och därför inte använder sig av språket.

Referenslista

Litteratur

- Andersson, H. (1999). *Varför betyg? historiskt och aktuellt om betyg*. Lund: Studentlitteratur.
- Björklund, J & Leijonborg, L. (2002). *Skolstart*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Colnerud, G & Granström, K. (2002). *Respekt för läraryrket – Om lärares yrkesspråk och yrkesetik*. Förlag: Stockholms universitet.
- Dysthe, Olga. (1996). *Det flerstämmiga klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
- Esaiasson, P. Gilljam, M. Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (3., [rev.] uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.
- Folke-Fichtelius, M. & Lundahl, C. (Red.) (2010). *Bedömning i och av skolan: praktik, principer, politik*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur AB.
- Korp, Helena (2003). *Kunskapsbedömning – hur, vad och varför*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Körling, Anne-Marie (2009). *Vägen till skriftliga omdömen*. Stockholm: Bonnier Utbildning AB.
- Lindberg, V. (2007). Långtgående slutsatser trots få lärare och elever i studierna. I A. Pettersson (Red.), *Sporre eller otyg: om bedömning och betyg*. Stockholm: Lärarförbundets förlag.
- Lindström, L. (2008a). Pedagogisk bedömning. I L. Lindström & V. Lindberg (Red.), *Pedagogisk bedömning: Att dokumentera, bedöma och utveckla kunskap* (ss. 11- 27). Stockholm: Stockholms universitets förlag.
- Selghed, B. (2006). *Betygen i skolan: kunskapssyn, bedömningsprinciper och lärarpraxis*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Skolverket (2008). *Allmänna råd och kommentarer – Den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2009a). *Att skriva skriftliga omdömen*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2009b). *IUP -processen arbetet med den individuella utvecklingsplanen och skriftliga omdömen*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2010a) *Skriftliga omdömen i grundskolans individuella utvecklingsplaner – En uppföljning och utvärdering av skolornas arbete ett år efter reformen 2010*. Stockholm: Skolverket.

Stukåt, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Tholin, J. (2006). *Att kunna klara sig i okänd natur: En studie av betyg och betygskriterier - historiska betingelser och implementering av ett nytt system*. Doktorsavhandling, Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik och didaktik.

Tholin, J. (2007). Vilken kunskap räknas. I A. Pettersson (Red.), *Sporre eller otyg: om bedömning och betyg*. Stockholm: Lärarförbundets förlag.

Trost, Jan (1997). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsdepartementet (2008). *En individuell utvecklingsplan med skriftliga omdömen*.

Internet

Skolverket (2010b) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo94*. Giltig t.o.m. den 30 juni 2011.

Hämtat 29 december 2010, från

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1069>

Unikum (2010)

Hämtat 20 december, från

<http://www.unikum.net/tools/>

Bilaga 1

Intervjufrågor

1. Vilka åldrar arbetar du med?
2. Vilken utbildning har du?
3. Hur länge har du arbetat som lärare?
4. Vad innebär bedömning för dig?
5. Hur dokumenterar du dina elevers utveckling? Varför gör du så?
6. Uppdraget med skriftliga omdömen har ju inte funnits så länge, det infördes hösten 2008. Hur har arbetet med skriftliga omdömen förändrat ditt arbete?
7. Vilken kompetensutveckling har du fått för detta? Saknar du något?
8. Vilka riktlinjer har ni fått för utformningen av skriftliga omdömen?
9. Finns det något samarbete mellan rektor och lärare eller lärare emellan för utformningen av skriftliga omdömen?
10. Hur ser du på skriftliga omdömen? Positivt/negativt?
11. Hur upplever du att skriva dem? Varför det?
12. Vad utgår du ifrån när du skriver dem?
13. Hur synliggör du kursmålen när du skriver omdömen?
14. Hur tror du att eleverna uppfattar dessa omdömen?
15. Tror du att omdömena hjälper eller stjälper dina elever?
16. Är det någonting som du anser hade kunnat göras annorlunda med införandet av skriftliga omdömen?

Övriga tankar

Bilaga 2

Unikum IUP

Ett exempel för hur Unikum visar en IUP för ämnet bild

Nuvarande IUP för [REDACTED]

Översikt Om mig Mitt lärande med omdömen Min IUP Synpunkter

Mitt lärande med skriftliga omdömen

Kunskapsmålen i skolan finns beskrivna i skolans nationella kursplaner. Varje ämne har sin egen kursplan.

Klicka här om du vill se kursplanerna för grundskolan.>>

Prognos för hur eleven förväntas nå uppnåendemålen i år 9: alla ämnen

Bi Bild	Förväntas nå nationella målen för år 9
E Mitt intresse	
E Min arbetsinsats	
E Hur går det i ämnet	
E Jag förstår målen i ämnet	
E Min kommentar och/eller förslag till mål	[REDACTED]
v Vårdnadshavares kommentar	
L Lärarens omdöme	[REDACTED] utkast
Ny kommentar	[REDACTED] utkast
L Lärarens kommentar och/eller förslag till mål	[REDACTED] utkast
Ny kommentar	[REDACTED] utkast
Kriterier	
 Bedömningsmatris Bild år1-6	
Lpo94 BI 1-6	[REDACTED]
Nationella mål för år 9	
 Förväntas nå nationella målen för år 9	[REDACTED]